

Organska poljoprivreda u Srbiji 2017

Izdavač:

Nacionalno udruženje za razvoj
organske proizvodnje Serbia organika

Publikaciju je podržala:

Nemačka Savezna Vlada kroz
„Deutsche Gesellschaft für
Internationale Zusammenarbeit
(GIZ) GmbH“.

ACCESS- Program za razvoj privatnog
sektora u Srbiji

Autor:

MSc. Ivana Simić, Serbia Organika Beograd

Editor:

Zagorka Marković GIZ ACCESS

Fotografije:

Nenad Janičijević, Dr Vladan Ugrenović, Prof dr Slobodan Milenković

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

631.147(497.11)"2017"

СИМИЋ, Ивана, 1971-

Organska poljoprivreda u Srbiji : 2017 / [autor Ivana Simić ;
fotografije Nenad Janičijević, Vladan Ugrenović, Slobodan Milenković]. -
Beograd : Nacionalno udruženje za razvoj organske poljoprivrede Serbia
Organica, 2016 (Novi Sad : Europromet). - 59 str. : ilustr. ; 30 cm

Podaci o autoru preuzeti iz kolofona. - Tiraž 1.000. - Str. 6: Predgovor /
Branislav Nedimović. - Str. 7: Predgovor / Nada Mišković. - Str. 3:
Predgovor / Stephan Heieck. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-88997-08-9

a) Еколошка пољопривреда - Србија - 2017
COBISS.SR-ID 226971660

Organska poljoprivreda u Srbiji
2017

PREGOVOR	5
SAŽETAK	9
1 ISTORIJSKI KONTEKST	10
2 SEKTOR ORGANSKE PROIZVODNJE: STRUKTURA, UČESNICI I AKTIVNOSTI	12
2.1 PROIZVODNA STRUKTURA	12
2.2 PROIZVOĐAČ ORGANSKIH PROIZVODA, ORGANSKA GAZDINSTVA	18
2.3 INDUSTRIJA PRERADE ORGANSKE HRANE	20
2.4 LANCI VREDNOSTI I STVARANJE VREDNOSTI	22
2.5 ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA AKTIVNE U SEKTORU	23
2.6 ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ U POLJOPRIVREDI, SAVETODAVNE USLUGE I STATUS ZNANJA U INDUSTRIJI	26
2.7 ORGANSKA PROIZVODNJA I BIODIVERZITET (BIOLOŠKA RAZNOVRNOST)	28
3 POLITIKA VLADE PREMA SEKTORU	30
3.1 NACIONALNI PROGRAM RAZVOJA ORGANSKE PROIZVODNJE U SRBIJI	30
3.2 NACIONALNI PROGRAM RURALNOG RAZVOJA REPUBLIKE SRBIJE	31
3.3 STRATEGIJA BIOLOŠKE RAZNOVRNOSTI R. SRBIJE OD 2011. DO 2018. GODINE	32
3.4 FINANSIJSKA PODRŠKA ZA SEKTOR ORGANSKE PROIZVODNJE	32
4 TRŽIŠTE I TRGOVINA	35
4.1 LOKALNO TRŽIŠTE ZA ORGANSKE PROIZVODE	35
4.2 MEĐUNARODNO TRŽIŠTE RELEVANTNO ZA ORGANSKU PROIZVODNJU IZ SRBIJE	39
4.2.1 Trendovi i okvirni uslovi	39
4.2.2 Izvoz Srbije	40
4.2.3 Prilike za plasiranje proizvoda u Nemačkoj i drugim zemljama Evropske unije	42
5 DOSTIZANJE RELEVANTNIH STANDARDA EU	46
5.1 ZAKONODAVNI OKVIR EVROPSKE UNIJE I PUT SRBIJE KA NJEMU	46
5.1.2 PREGOVARAČKO POGHLAVLJE 11 - POLJOPRIVREDA I RURALNI RAZVOJ	48
5.2 ZAKONODAVNI OKVIR ZA ORGANSKU PROIZVODNJU U SRBIJI	48
6 PRETHODNI TRENDovi I BUDUĆI RAZVOJ U POGLEDU INVESTICIJA	51
6.1 TRŽIŠNI POTENCIJAL ZA PROIZVOĐAČE IZ SRBIJE	51
6.2 TRŽIŠNI POTENCIJAL ZA INVESTITORE IZ EVROPE	52
6.3 IDENTIFIKACIJA POTENCIJALA I POTREBA SEKTORA	55
7 IZAZOVI I PUT NAPRED	56
„SERBIA ORGANIKA“	58
PROGRAM ACCESS ZA RAZVOJ PRIVATNOG SEKTORA U SRBIJI	59

SPISAK TABELA

Tabela 1: Pregled udela površina pod organskom proizvodnjom	12
Tabela 2: Površine pod organskom proizvodnjom u periodu 2010. - 2015. godine	13
Tabela 3: Pregled površina po kategorijama biljne proizvodnje u 2015. godini	14
Tabela 4: Organska biljna proizvodnja (obradivo zemljište) po godinama (2011-2015)	15
Tabela 5: Organska stočarska proizvodnja u 2015.	16
Tabela 6: Organska stočarska proizvodnja po godinama (2012-2015)	17
Tabela 7: Organska biljna proizvodnja po regionima u 2015. godini	17
Tabela 8: Broj proizvođača u periodu 2010. - 2015. godine	19
Tabela 9: Aktivna udruženja u sektoru organske proizvodnje	25
Tabela 10: Istraživačke i naučno - obrazovne institucije u vezi sa poljoprivredom	29
Tabela 11: Ciljevi nacrt Nacionalnog akcionog programa razvoja organske proizvodnje u Srbiji	31
Tabela 12: Nacionalne institucije i ministarstva povezana sa poljoprivredom i podrškom	32
Tabela 13: Raspon minimalnih i maksimalnih cena na malo organskih svežih proizvoda u periodu (septembar-oktobar 2016.godine)	37
Tabela 14: Raspon minimalnih i maksimalnih cena na malo domaćih prerađenih organskih prehrambenih proizvoda u Srbiji u periodu septembar - oktobar 2016 godine	38
Tabela 15: Izvoz organskih proizvoda po zemljama u 2015. godini	41
Tabela 16: Vrednost izvoza organskih proizvoda (u mil. EUR)	41
Tabela 17: Izvoz organskih proizvoda po grupama proizvoda u 2015.godini	42
Tabela 18: Udeo učešća proizvoda i grupa organskih proizvoda u ukupnom tržištu odabranih zemalja u Evropi 2014. godine	44
Tabela 19: Kontrolne organizacije koje imaju ovlašćenje MPŽŠ za 2016. godinu	50
Tabela 20: SWOT analiza sektora organske proizvodnje u Srbiji	55

SPISAK GRAFIKONA

1. Struktura biljne proizvodnje (do septembra 2013)	10
2. Odnos površina u periodu konverzije i površina sa organskim statusom	10
3. Struktura organske stočarske proizvodnje	11
4. Oprema i mehanizacija korišćeni na poljoprivrednom gazdinstvu koje se bavi organskom proizvodnjom i izvori nabavke	13
5. Organska stočarska proizvodnja u 2015.	16
6. Organska stočarska proizvodnja u 2015.	17

SKRAĆENICE I AKRONIMI

ADA	Austrijska agencija za razvoj
BDP	Bruto domaći proizvod
CAP	ZPP - Zajednička poljoprivredna politika Evropske unije
CEFTA	Sporazum o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi
EBIT	Dohodak pre odbijanja kamate i poreza
EK	Evropska komisija
EU	Evropska unija
FAO	Organizacija Ujedinjenih nacija za hranu i poljoprivredu
FDI	Strane direktne investicije
GAP	Dobra poljoprivredna praksa
GIZ	Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju (GTZ do 1. januara 2011. godine)
GM	Genetski modifikovano
HACCP	Analiza opasnosti i kritične kontrolne tačke
IFOAM	Međunarodna federacija pokreta organske poljoprivrede
MMF	Međunarodni monetarni fond
IPA	Instrument za pretpristupnu pomoć
IPARD	Instrument pretpristupne pomoći za ruralni razvoj
ISO	Međunarodna organizacija za standardizaciju
KfW	Nemačka razvojna banka
MPŠV	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
NASO	Nacionalna asocijacija za organsku proizvodnju „Serbia organica“
NVO	Nevladina organizacija
NPRR	Nacionalni program ruralnog razvoja od 2011. do 2013. godine
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
R&D	Istraživanje i razvoj
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
SDC	Švajcarska korporacija za razvoj
SIEPA	Agencija za strana ulaganja i promociju izvoza Republike Srbije
SME	Mala i srednja preduzeća
USAID	Američka agencija za međunarodnu pomoć
USDA	Odeljenje za poljoprivredu Sjedinjenih Država
SZO	Svetska zdravstvena organizacija
STO	Svetska trgovinska organizacija

PREDGOVOR

Branislav Nedimović
Ministar poljoprivrede i zaštite životne sredine

Svesni smo da organski proizvodi poslednjih godina postaju sve interesantniji za potrošače, ali i izazov za naše proizvođače da se uključe u ovaj sektor poljoprivredne proizvodnje.

Ovaj vid proizvodnje predstavlja šansu za povećanje izvoza poljoprivrednih proizvoda budući da inostrana tržišta organskih proizvoda i pored značajne sopstvene proizvodnje i dalje pokazuje potrebu za uvozom organske hrane, posebno tržište EU. Globalno tržište organskih proizvoda nastavlja da pokazuje pozitivan rast i premašuje vrednost od osamdeset milijardi dolara.

Prirodni potencijali kojima Srbija raspolaže svrstavaju je u zemlje u kojima se organska proizvodnja može još intenzivnije razvijati. Prethodne godine došlo je do značajnog porasta površina pod organskom proizvodnjom kao i broja gazdinstava koja se bave ovom proizvodnjom.

Jedan od veoma bitnih zadataka pored izvoza jeste i jačanje domaćeg tržišta organskih proizvoda. S obzirom da se danas kvalitet hrane meri njenim uticajem na zdravlje, možemo reći da konzumiranje organski proizvedene hrane doprinosi višem kvalitetu života, dok sam način proizvodnje daje veliki doprinos očuvanju naše životne sredine.

Naš zadatak kao ministarstva nadležnog za bavljenje ovom proizvodnjom jeste da stvorimo što povoljnije uslove i okruženje za bavljenje ovom proizvodnjom, iniciramo umrežavanje proizvođača i prerađivača u cilju proizvodnje organskih proizvoda višeg stepena prerade čime će se povećati obim i kvalitet proizvodnje.

Zajedničkom podrškom nastavićemo da razvijamo ovu perspektivnu oblast poljoprivredne proizvodnje.

PREDGOVOR

Nada Mišković
Predsednik Upravnog odbora
Nacionalnog udruženja za
razvoj organske proizvodnje Serbia Organika

Dragi prijatelji,

U susret osmogodišnjici osnivanja Nacionalne asocijacije želela bih da istaknem da se organski sektor u Srbiji za to vreme suočavao sa mnogim izazovima, ali i da je zahvaljujući zalaganju svih učesnika konstantno išao napred, i paralelno sa međunarodnom afirmacijom dobijao na značaju i u domaćim okvirima.

Izuzetno me raduje činjenica da organska proizvodnja beleži za samo jednu godinu ogroman skok o čemu svedoče svi parametri, kako povećanja ukupnih površina, broja proizvođača, tako i iznosa izvoza. Te činjenice ulivaju nadu svih nas koji se trudimo da ova proizvodnja kao važna grana poljoprivrede, ali i privrede naše države dobija sve značajnije mesto koje joj i pripada i daje snagu da se još aktivnije zalažemo za njen dalji prosperitet budući da njenim razvojem ostavljamo i našem potomstvu jedno lepše, bogatije i zdravije mesto za život

S poštovanjem

A handwritten signature in blue ink that reads "Mišković! Nada". The signature is written in a cursive, flowing style.

PREDGOVOR

Dr. Stephan Heieck
GIZ / ACCESS vođa projekta

Po nalogu nemačkog Saveznog ministarstva za privrednu saradnju i razvoj (BMZ), program GIZ-ACCESS od 2009. godine podržava razvoj organske poljoprivrede u Srbiji. Uzimajući u obzir rast potražnje za zdravijom hranom na globalnom nivou, evropske ciljeve u tom pogledu, kao i nesumnjivi potencijal Srbije da odgovori na ove zahteve kao zemlja dobavljač, ovaj fokus projekata se pokazao kao veoma razuman.

Raspoloživi podaci o organskoj poljoprivredi govore sami za sebe. Od početka novog milenijuma do kraja 2014. globalni obim organskog tržišta porastao je skoro pet puta, te danas prelazi 80 milijardi dolara. Stoga je na globalnom nivou poljoprivredno zemljište pod organskim usevima u tom periodu ostvarilo značajan rast, na više od 40 miliona hektara, od čega je otprilike 25% u proizvedeno Evropi.

Zahvaljujući zajedničkim naporima Srbija prati ove obučavajuće trendove na tržištu. Prema novouspostavljenom sistemu prikupljanja podataka u periodu od pet godina između 2010. i 2015. godine površina pod organskom proizvodnjom se povećala za 250% uključujući porast 60% samo u prošloj godini, te je danas dostigla je preko 15.000 ha.

Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine Srbije prepoznalo je veliki potencijal organske proizvodnje i značaj koji ona može imati za budući ekonomski razvoj zemlje. Stoga, kao rezultat uspješne saradnje sa Ministarstvom, ali i drugim javnim i privatnim partnerima, do sada je ostvaren značajan napredak: Nacionalni akcioni plan za organsku proizvodnju je razvijen i potpuno integrisan u Nacionalnu strategiju za ruralni razvoj, zakon o organskoj proizvodnji je u najvećoj meri usklađen sa zakonodavnim okvirom EU, kreirana je baza podataka koja sadrži odgovarajuću statistiku o organskoj proizvodnji i proizvođačima, uspostavljen je integrisani sistem kontrole, uključujući domaću sertifikacionu kuću, koja je na listi EU, a aktuelni trendovi iz oblasti organske proizvodnje uspješno su transferirani iz zapadne Evrope u Srbiju.

Ova brošura nudi pregled o trenutnom statusu organske proizvodnje u Srbiji, pružajući osnovne informacije o organskoj poljoprivredi, ali i o narednim aktivnostima u okviru lanca vrednosti, odnosno prerade i marketinga. Čitalac će saznati da sve veći broj proizvođača voća iz centralne i zapadne Srbije uspješno izvozi smrznute proizvoda (uglavnom bobičasto voće) na svetsko tržište. Primetna je tendencija velikih kompanija da uđu u organsku proizvodnju žitarica u Vojvodini. Ali pre svega je vazno istaći da su većina organskih proizvođača u Srbiji mali poljoprivrednici, kojima je potrebno obezbediti bolje okvirne uslove za razvoj biznisa, tehničku podršku i pristup domaćim i međunarodnim distributivnim kanalima kako bi bili konkurentni i uspeli na tržištu.

Na kraju, ova brošura ima misiju da zainteresovanima predstavi potencijale organske proizvodnje u Srbiji i da doprinese većoj posvećenosti, angažovanju, kao i kreiranju novih radnih mesta u ovom sektoru.

SAŽETAK

Ova studija opisuje trenutni status organske poljoprivrede u Srbiji i ispituje sektor u kontekstu istorijskog razvoja, budućih izazova i prilika. Prvi koraci ka razvoju organske proizvodnje vezuju se za 1990. godinu, kada je nevladina organizacija (NVO) Terra's uspostavila promotivnu mrežu, kojoj su pristupili proizvođači i tehničko i akademsko osoblje uključeno u proizvodnju organske hrane. Dvadeset šest godina kasnije, koristeći podršku mnogih domaćih i međunarodnih institucija, ministarstava, tehničkih organizacija i investitora, sektor organske proizvodnje u Srbiji dostigao je zavidan nivo: Nacionalna asocijacija Serbia organika je osnivanjem pre 7 godina objedinila učesnike i sistematski i kontinuirano radi na kompletnom razvoju sektora

- 📍 Nekoliko udruženja učestvuje u razvoju i promociji sektora
- 📍 Vladine institucije, predvođene Ministarstvom poljoprivrede i zaštite životne sredine, prate sektor i vode računa o njegovim potrebama;
- 📍 Pri Privrednoj komori Srbije u okviru Udruženja za poljoprivredu aktivno radi i zalaže se za interese sektora Grupacija za organsku proizvodnju koja je početkom 2010. godine osnovana na inicijativu Serbia organike
- 📍 Oko 20 instituta, fakulteta, ustanova za istraživanje i razvoj i srodnih tela pomažu u stvaranju i propagiranju najadekvatnijeg sistema proizvodnje;
- 📍 Šest ovlašćenih kontrolnih organizacija, koje rade u oblasti kontrole i sertifikacije u organskoj proizvodnji, nadležno je za poštovanje domaćih i međunarodnih propisa na osnovu kojih se izdaje sertifikat za organski proizvod.

Ipak, u okviru konteksta modernizacije ekonomije u celini, a posebno poljoprivrede, i potrebe da se ovaj sektor oblikuje na takav način da se sam može integrisati u okvir ZPP, organska proizvodnja teško postiže zadovoljavajući razvoj, uprkos velikim potencijalima i konstantnom porastu glavnih indikatora. U proizvodnji dominiraju ratarske kulture, zatim voće uz konstantan rast proizvodnje žitarica i uljarica. Veći deo ovih proizvoda se izvozi, naročito u EU, jer je domaće tržište slabo razvijeno usled nedovoljne kupovne moći stanovništva. Međutim, prisutan je i trend sve snažnijeg razvoja domaćeg tržišta, iako je ono i dalje malo. Potražnja za organskim proizvodima postoji u mnogim zemljama, a Srbija ima izuzetne ekološke, klimatske i tehničke uslove da, pored tradicionalnog jagodastog i ostalog voća, proizvodi povrće, žitarice i uljarice iz organske proizvodnje, koje su veoma tražene na međunarodnom tržištu. Međutim, gazdinstvima koja se bave organskom proizvodnjom potrebna je pomoć pri nabavci odgovarajuće mehanizacije, drugih tehničkih sredstava i kapitala kako bi podigli proizvodnu efikasnost do nivoa koji im obezbeđuje konkurentnost na nacionalnom, regionalnom i tržištu EU. Stoga je korišćenje Instrumenta pretpristupne pomoći za ruralni razvoj (IPARD) glavna šansa za sektor organske proizvodnje u Srbiji. Uz investicionu podršku IPARD-a i proizvođači i prerađivači mogu započeti sa podizanjem efikasnosti proizvodnje i postepenim jačanjem uloge svoje zemlje u sektoru organske proizvodnje Evrope, istovremeno održavajući njene postojeće prednosti: nezagađeno zemljište, ugledne ustanove za istraživanje, razvoj i obrazovanje, bliskost sa određenim tržištima i duga tradicija uzgajanja i prerade izuzetno traženih proizvoda (jagodastog i ostalog voća, povrća, žitarica i uljarica).

Primena metoda organske proizvodnje u Srbiji počela je mnogo pre donošenje zakonodavnog okvira.

Organska proizvodnja je počela razvoj u južnoj Srbiji u okolini Blaca 1989. godine, zahvaljujući poslovnoj inicijativi kompanije DenJuro koja je rezultirala izvozom prvog kontingenta organskog voća iz Srbije 1990. godine. Razvoj nevladinog sektora organske proizvodnje u Srbiji započeo je 1990. godine osnivanjem udruženja Terra's u opštini Subotica, Ova NVO je svoje postojanje započela kao deo Otvorenog univerziteta Subotica, a za članove je imala predstavnike Univerziteta u Novom Sadu. Organizacija Terra's sprovela je veliki broj kampanja sa ciljem promovisanja organske proizvodnje u skladu sa standardima Međunarodne federacije za organsku poljoprivredu (IFOAM). Član ove organizacije postala je 1992. godine, a 1997. godine bila je domaćin konferencije IFOAM o organskoj proizvodnji zemalja centralno-istočne Evrope. Organizacija Terra's ostala je dugo pokretačka snaga razvoja sektora organske proizvodnje u Srbiji, dok su formalne i neformalne grupe koje promovišu ovu oblast počele da se pojavljuju i u drugim delovima zemlje. U vreme Savezne Republike Jugoslavije donet je i prvi Zakon o organskoj proizvodnji u Srbiji. Nakon uspostavljanja nove vlade 2000. godine počele su da pristižu strane investicije, kao i kupci, projekti i donatori, što je stvorilo priliku za unapređenje znanja i izvoznih mogućnosti. Avalon iz Holandije, SIDA iz Švedske i Diaconia iz Nemačke bile su prve strane organizacije koje su regionalnim projektima promovisale organsku proizvodnju u Srbiji. GIZ je 2003. godine pružio podršku organizaciji Terra's u uspostavljanju saradnje sa nemačkom kontrolnom organizacijom BCS, time postavljajući temelje za nastajanje prve kontrolne organizacije u Srbiji. Ove međunarodne organizacije prepoznale su potencijal organske proizvodnje u Srbiji i olakšale formiranje novih udruženja koja se bave organskom proizvodnjom, prvenstveno na lokalnom i regionalnom nivou. Štaviše, nekoliko kompanija počelo je da radi na organskoj proizvodnji okrenutoj izvozu. GIZ je 2004. godine podržao prvo učešće srpskih trgovaca i prerađivačkih kompanija na međunarodnom sajmu Biofach u Nirnbergu u Nemačkoj. Zajedno sa Zelenom mrežom Vojvodine, organizacija Terra's započela je razvoj lokalnog tržišta, što je rezultiralo održavanjem prvog Biofesta u Subotici 2005. godine. U narednim godinama, osim GIZ-a, i SIPPO iz Švajcarske, Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID) i Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV) takođe su podržali učešće srpskih proizvođača i poslovnih ljudi na sajmu Biofach.

Tokom narednih godina mnogi strani donatori su prepoznali organsku proizvodnju kao GIZ, USAID Agrobiznis projekat, FAO, ADA, REC, SIDA, UNDP i drugi.

Osnivanjem Nacionalnog udruženja Serbia organika (NASO) u maju 2009. godine dolazi do objedinjavanja učesnika u organskoj proizvodnji i aktivnog zauzimanja za interese organskih proizvođača i ostalih učesnika sektora kod državnih institucija kao i stimulisanje interakciju i promovisanje organsku primarnu proizvodnju i preradu, kako u zemlji tako i u inostranstvu. NASO trenutno okuplja oko 80% učesnika sektora, koji su prisutni i u drugim srodnim udruženjima i organizacijama. Veliki broj članova dolazi iz

sektora primarne proizvodnje, prerade, trgovine, sertifikacije, akademskih i ostalih institucija.

Organski sektor dobija u februaru 2010. godine veliku podršku Privredne komore Srbije pri kojoj se na inicijativu Serbia organike osniva Grupacija za organsku proizvodnju pri Udruženju za poljoprivredu. Grupacija je uzimala aktivno učešće u razmatranju pitanja od interesa za članice i ceo sektor: pitanje neodgovarajućih uslova koji su propisani Zakonom o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju za ostvarivanje prava na podsticaje stočarskih proizvođača, registracija sredstava za zaštitu i ishranu bilja za organsku proizvodnju, Nacionalnog akcionog plana za razvoj organske proizvodnje, vezano za izbor članova Stručnog saveta za organsku proizvodnju, plasmana organskih proizvoda i mnogih drugih.

NASO je od svog osnivanja preuzeo organizaciju nacionalnog nastupa odnosno zajedničkog štanda na međunarodnom sajmu Biofach u Nirnbergu, Nemačka gde je na prethodnih 7 sajmova izlagao veliki broj proizvođača i prerađivača uz podršku GTZ-a, USAID Agrobiznis projekta, SIEPA-e i PKS-e. NASO je pokrenuo obuke savetodavaca, uvođenje predmeta iz organske proizvodnje u poljoprivredne škole, obuke nastavnika škola, sproveo prve promotivne kapmanje u Beogradu, a 2015. godine je i UNDP prepoznavši značaj sprovođenja organske proizvodnje u okviru zaštićenih područja angažovao Serbia organiku da obuči upravljače zaštićenih područja.

Uz podršku MPŠV-a, 2011. godine završeno je formiranje pet centara za razvoj organske proizvodnje (Selenča, Leskovac, Svilajnac, Valjevo i Negotin), a 2013. godine je formiran i Centar u Užicu. Tokom 2014. godine osnovan je i Vojvođanski klaster organske poljoprivrede koji je okupio zainteresovane strane sa teritorije Vojvodine.

Retke lokalne samouprave su realizovale inicijative za razvoj organske proizvodnje podrškom proizvođačima sa svoje teritorije. Skupština grada Subotica je u aprilu 2015. godine usvojila Akcioni plan za razvoj organske proizvodnje za period 2015.-2020. godine na inicijativu udruženja Terra's čiji predstavnici su učestvovali i u njegovoj izradi. Uprava za privredu Grada Novog Sada već 4 godine aktivno podržava ovu proizvodnju putem realizacije više mera, a od 2015. godine je i Sekretarijat za privredu Grada Beograda započeo realizaciju više mera programa podrške ovoj proizvodnji u čiju realizaciju je uključena i Privredna komora Beograda.

Evidentni su neki pomaci u organizovanosti sektora, došlo do razvoja određenog broja različitih, lokalno aktivnih udruženja, klastera, organizacija, kooperativa i interesnih grupa. Do 2009. godine Zakon o udruženjima ograničavao je formiranje jakih interesnih grupa ili udruženja, s obzirom na to da nije dozvoljavao udruženjima da posluju i stvaraju kapital. Povoljnije prilike pojavile su se stupanjem na snagu novog Zakona o udruženjima („Službeni glasnik RS”, br. 51/09), koji je omogućio udruženjima da do određene mere sprovede poslovne aktivnosti i stvaraju rezerve kapitala. U toku oktobra i novembra 2012. godine radjeno je na izmenama i dopunama važećeg Zakona o organskoj proizvodnji („Službeni glasnik RS” br. 33/10) kako bi se dodatno uskladio sa regulativom EU. Međutim novi Zakon nije usvojen, a u toku 2013.god je počela izrada tabele usklađenosti ovog propisa sa propisima Evropske unije uz pomoć projekta “Strengthening of the Serbian System of Market Surveillance for Non-Food and Food Products”

2.1 PROIZVODNA STRUKTURA

Na osnovu podataka MPŽŽS - Odseka za organsku proizvodnju koji vodi bazu podataka o organskoj proizvodnji, a koja se zasniva na godišnjim izveštajima ovlašćenih kontrolnih organizacija, organska proizvodnja u Republici Srbiji u 2015. godini je zabeležila ukupan rast kako površina uključenih u proizvodnju tako i broja životinja kao i broja proizvođača. Proizvodnja se odvijala na ukupnoj površini od **15.298** ha (sa livadama i pašnjacima), uključujući površine koje su statusa organske i one u periodu konverzije. U odnosu na 2014. godinu (9.547,8 ha) ukupne površine su povećane za 60,25% što je priličan skok, dok su za 5 godina porasle za 261,3%. Procentulano učešće organske proizvodnje u ukupnim obradivim površinama u Srbiji je povećano na 0,44%. Ukupno obradivo zemljište korišćeno za organsku proizvodnju u 2015. godini (bez livada i pašnjaka) je iznosilo **13.398** ha i predstavlja povećanje od 67,53% u odnosu na 2014. godinu kada su površine iznosile 7.998,5 ha. Navedenim brojem hektara nisu obuhvaćene i površine korišćene za sakupljanje divljeg jagodastog voća, pečuraka i lekovitog bilja. Treba napomenuti da u Srbiji ne postoji zvanična metodologija na osnovu koje se može dobiti podatak o ukupnoj površini na kojoj se odvija sakupljanje divljih biljnih vrsta iz prirodnih staništa.

Učešće površina pod organskom proizvodnjom u ukupno korišćenom poljoprivrednom zemljištu je u 2015. godini iznosilo 0,44%, što je za 57,14% više u odnosu na 2014. godinu.

Tabela 1:

Pregled udela površina pod organskom proizvodnjom

Godina	Površine pod organskom proizvodnjom (u ha)	Udeo površina pod organskom proizvodnjom u ukupno korišćenom poljoprivrednom zemljištu (u %)
2012	6.340	0,18
2013	8.228	0,23
2014	9.547,8	0,28
2015	15.298	0,44

Izvor podataka: RSZ i MPŽŽS

Površine pod organskom biljnom proizvodnjom u periodu konverzije su iznosile 7.669 ha, dok su površine u organskom statusu iznosile 7.628 ha

Grafikon 1:

Površine pod organskom proizvodnjom (u ha)

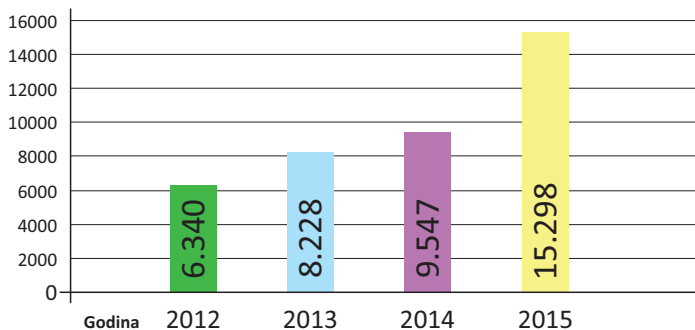

Tabela 2:

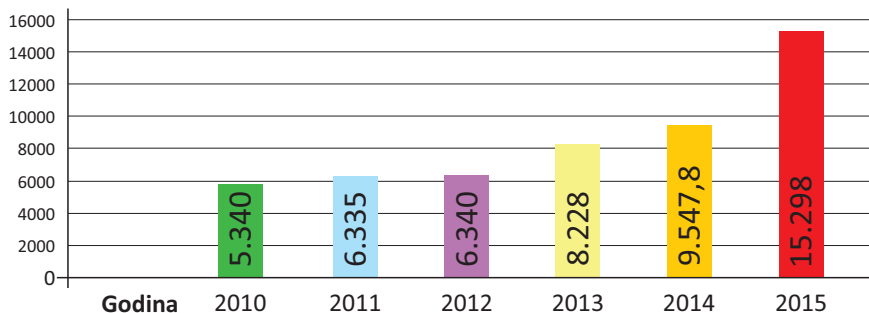
Površine pod organskom proizvodnjom u periodu 2010. - 2015. godine

Godina	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Površine pod organskom proizvodnjom (u ha)	5.855	6.335	6.340	8.228	9.547,8	15.298

Izvor podataka: MPŽŽS

Grafikon 2:

Površine pod organskom proizvodnjom u periodu 2010. - 2015. godine

Najveći udeo površina se nalazi pod ratarskom proizvodnjom (68,7%) mada uključujući livade i pašnjake dok **u ukupnim obradivim** površinama žitarice prednjače sa (31,7%), posle njih je voće (21,6%) dok se povrće gaji na svega 1,3% površina u odnosu na ukupne površine pod organskom proizvodnjom.

Tabela 3:

Pregled površina po kategorijama biljne proizvodnje u 2015. godini

Grupa proizvoda	Površine u periodu konverzije (ha)	Površine sa organskim statusom (ha)	Ukupno (ha)
Žitarice	2.069	2.183	4.252
Industrijsko bilje	1.216	1.458	2.674
Povrće	45,6	124,9	170,5
Krmno bilje	397,6	1.042	1.440
Voće	1.291	1.604	2.895
Lekovito i aromatično	2,7	68,3	71
Ostalo	1.845	50,4	1.895
Ukupno obradivo zemljište	6.867	6.531	13.398
Livade/pašnjaci	803	1.097	1.900
UKUPNA POVRŠINA	7.669,5	7.628,5	15.298

Izvor podataka: MPZŽS

Grafikon 3:

Pregled površina po kategorijama biljne proizvodnje u 2015. godini

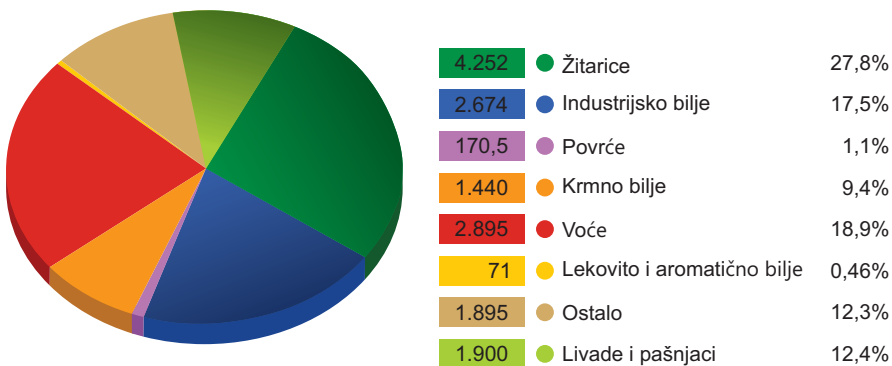
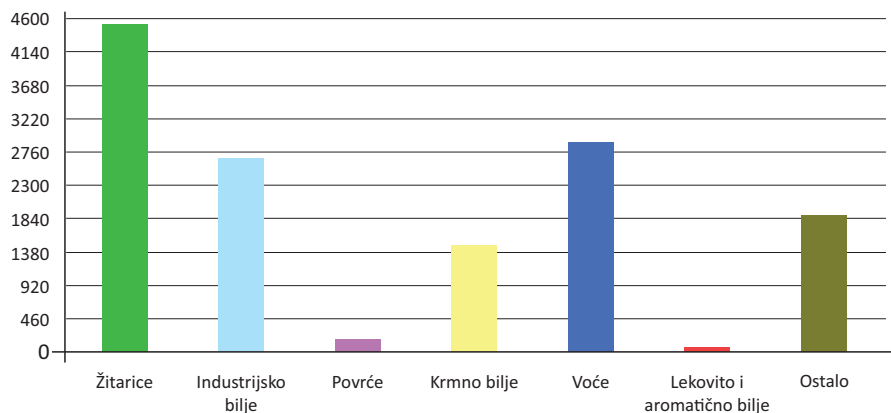

Tabela 4:*Organska biljna proizvodnja (obrađivo zemljište) po godinama (2011-2015)*

Grupa proizvoda	2011	2012	2013	2014	2015
Žitarice	1.211,1	2.522,4	2.273,4	2.818,3	4.252
Industrijsko bilje	171,9	541,0	672,9	1.227,8	2.674
Povrće	75,9	113,7	106,8	153,6	170,5
Krmno bilje	230,0	663,1	594,9	1.204,1	1.440
Voće	1.163,3	1.415,7	1.484,4	2.202,1	2.895
Lekovito i aromatično	59,5	28,4	132,6	60,9	71
Ostalo	96,0	79,8	90,2	214,5	1.895

Izvor podataka: MPZŽS

Grafikon 4:*Organska biljna proizvodnja (obrađivo zemljište) u 2015.*

U stočarskoj proizvodnji je tokom 2015. godine zabeležen porast svih vrsti životinja u odnosu na prethodnu godinu mada je najveći trend rasta uključenih životinja po broju grla ovaca i svinja kao i košnice pčela kao što se vidi iz tabela br. 5. i 6.

Tabela 5:

Organska stočarska proizvodnja u 2015.

Vrsta životinje	Broj grla/komada period konverzije	Broj grla/komada organski status	ukupno
Ovce	1.616	3.232	4.848
Svinje	132	100	232
Goveda	153	2.593	2.746
Koze	569	1.117	1.686
Živina	301	1.079	1.380
Magarci	4	16	20
Konji	128	90	218
Pčelinja društva	2.033	471	2.504

Izvor podataka: MPZŽS

Grafikon 5:

Organska stočarska proizvodnja u 2015.

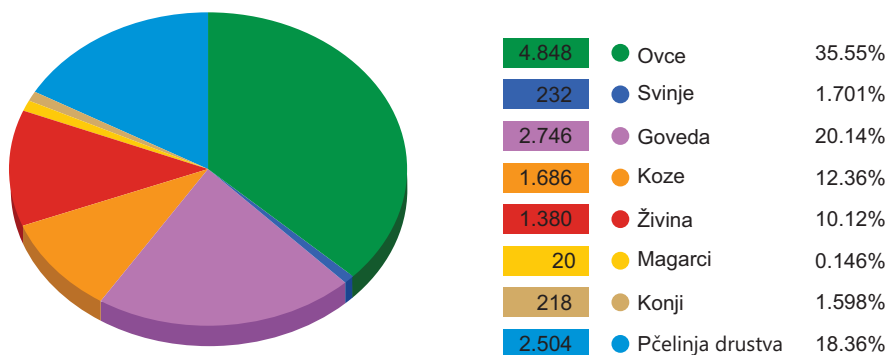
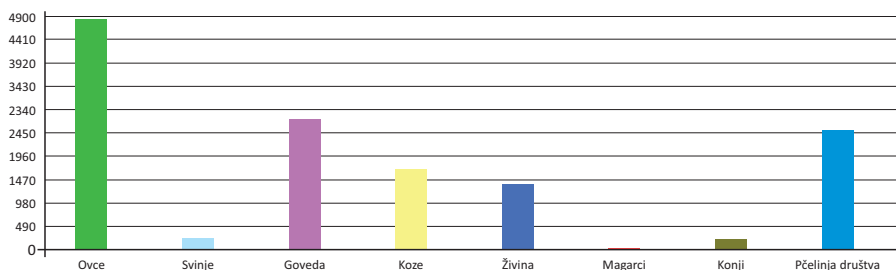

Tabela 6:*Organska stočarska proizvodnja po godinama (2012-2015)*

Vrsta životinje	2012	2013	2014	2015
Ovce	2.837	4.031	2.698	4.848
Svinje	206	175	76	232
Goveda	1.428	2.176	2.693	2.746
Koze	211	946	1.154	1.686
Živina	2.034	1.390	1.140	1.380
Magarci	7	21	17	20
Konji	66	210	173	218
Pčelinja društva	961	1.940	894	2.504

Izvor podataka: MPZŽS

Grafikon 6:*Organska stočarska proizvodnja u 2015.*

Vojvodina je i u 2015. godini kao i u 2014. godini vodeći region po udelu površina pod obradivom organskom proizvodnjom sa ukupno 10.163 ha što čini 75,85%

Tabela 7:*Organska biljna proizvodnja po regionima u 2015. godini*

	Region	Obradiva površina (u ha)	Učešće (u %)
1.	Beograd	60	0,5
2.	Šumadija i Zapadna Srbija	1.427	10,6
3.	Južna Istočna Srbija	1.748	13
4.	Vojvodina	10.163	75,8
Ukupno obradivo zemljište (ha)		13.398	100

2.2 PROIZVOĐAČ ORGANSKIH PROIZVODA, ORGANSKA GAZDINSTVA¹

Osnovna karakteristika organskih proizvođača u Srbiji je da postoje 2 osnovne grupe odnosno tipa organskih proizvođača: samostalni koji imaju direktno sklopljen ugovor sa nekom od kontrolnih organizacija i tzv. kooperanti čija poroizvodnja podleže tzv. grupnoj sertifikaciji, u skladu sa Zakonom o organskoj proizvodnji, na taj način da su proizvođači u ugovornom odnosu sa nekom od kompanija koje im otkupljuju celu proizvodnju namenjenu izvoznim tržištima, a istovremeno im obezbeđuje podršku: repromaterijal, edukaciju, pokriva troškove sertifikacije, pri čemu je nosilac sertifikata kompanija, a ne sam proizvođač. Ovaj vid organske proizvodnje se pokazao jako uspešnim sudeći po broju učesnika koji daleko premašuje broj individualnih proizvođača.

Prema strukturi, veličini i proizvodnoj orijentaciji gazdinstva u Srbiji se izdvajaju tri kategorije gazdinstava, odnosno farmi. Prvu predstavljaju mala, uglavnom porodična gazdinstva, u kojima su često biljna i stočarska proizvodnja integrisane. Drugi tip su specijalizovana gazdinstva kao npr. za organsku ratarsku proizvodnju ili organsku proizvodnju voća i slično što nije sasvim poželjno sa aspekta principa ove proizvodnje, ali i poslovanja. Treći tip organske proizvodnje predstavljaju velike farme koje kombinuju biljnu i stočarsku proizvodnju na većim površinama, često se bave i delatnošću prerade, što je sa svih aspekata najpovoljniji model.

Karakteristika organskih gazdinstava prema regionalnoj podeli čiji je glavni kriterijum zastupljenost organskih gazdinstava je da je u Vojvodini tipično gazdinstvo porodično i glavni proizvod je povrće, uglavnom se gaji na otvorenom i stoga snabdevaju tržište tokom sezone, pa zbog sezonskog karaktera i manjih količina uglavnom prodaju na zelenim pijacama ili supermarketima u Beogradu i Novom Sadu. Većina gazdinstava imaju celu proizvodnu površinu sertifikovanu, mada ima i onih koji imaju paralelnu proizvodnju.

U zapadnoj Srbiji je tipično gazdinstvo mešovito porodično gazdinstvo gde poljoprivrednici drže stoku i organsko voće, ali je delimično u organskom statusu, stoka i ratarske kulture su u konvencionalnom statusu. Stoka se drži u ekstenzivnim uslovima, a najvažniji organski proizvod je jagodasto voće - maline i kupine. Operacije posle berbe i plasman na tržište za ove proizvođače su unapred ugovorene i oni ubrane plodove predaju ugovornoj strani odnosno hladnjačama prerađivačima koji proizvode plasiraju na strana tržišta.

U južnoj Srbiji tipično gazdinstvo je slično onom u zapadnoj Srbiji. Poljoprivrednici su razvili isti koncept odnosa organske kooperative i kao i u prethodnim regionu nisu prisutni na tržištu već imaju ugovore sa prerađivačima. Poljoprivrednici su organski voćari i glavni proizvodi su višnje i šljive i njihova gazdinstva su delimično u organskom statusu, što znači da iako mogu primenjivati organske principe, pod sertifikacijom se nalaze površine na kojima se gaji koštičavo voće - šljive i višnje - to jest površine pod plodovima za koje su poljoprivrednici i prerađivači postigli sporazum o kontroli i otkupu. Svaki poljoprivrednik drži stoku u ekstenzivnim uslovima i to predstavlja dobar input za

¹„Procena izgradnje kapaciteta za regionalne specifične organske proizvode u Srbiji, 2014, FAO regionalna kancelarija za Evropu i Centralnu Aziju i Koordinaciona kancelarija u Srbiji; Projekat: Pomoć u izgradnji kapaciteta i usluga za podršku organske poljoprivrede u Srbiji. CCP/SRB/001/HU

đubrenje, stajnjak je poreklom sa gazdinstva.

Tipično organsko gazdinstvo u jugoistočnoj Srbiji je stočarska farma u organskom statusu sa više od 10 ha zemljišta. Kao manje razvijen region sa zemljištem slabije plodnosti, ovde je skoro otpočela organska stočarska proizvodnja. Tipičan regionalni proizvod su mlečne prerađevine poput sira pravljenog od kravljeg i ovčijeg mleka. Specifičnost regiona su autohotone rase poput Buše i Pramenke koje se mogu koristiti i za proizvodnju mesa. Glavni problem ovog regiona je nedostatak sertifikovanih preradnih kapaciteta da bi se proizvodi mogli plasirati na tržište kao organski, tako da je većina poljoprivrednika prinuđena da prodaje svoje sirovine i/ili finalne proizvode kao konvencionalne.

Broj proizvođača uključenih u organsku proizvodnju je takođe rastao u poslednjih 5 godina što pokazuju podaci iz sledeće tabele

Tabela 8:

Broj proizvođača u periodu 2010. - 2015. godine

Godina	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Broj proizvođača koji se bave organskom proizvodnjom	137	323	1.061*	1.281*	1.867*	334** oko 2.000*

*Uključeni kooperanti

**Individualni (nosioci sertifikata)

Na osnovu mišljenja većeg broja proizvođača u Srbiji, ustanovljeno je da veliki problem predstavlja nedostupnost određenih inputa potrebnih za realizaciju procesa proizvodnje. Semenski i sadni materijal retko se može naći na tržištu, naročito u potrebnim količinama. Upotreba đubriva takođe je sporno pitanje (organska proizvodnja oslanja se na stajnjak i kompost). Uzimajući u obzir da tek svaki drugi proizvođač uzgaja domaće životinje, što je veoma mali broj, dostupan stajnjak jedva da je dovoljan da snabde 5-6 ha zemlje hranivima potrebnim za optimalne prinose. Komercijalna sredstva za ishranu bilja i oplemenjivanje zemljišta relativno su dostupna na tržištu, ali je uz njihovo korišćenje sporna isplativost organske proizvodnje. Odgovarajuća i efikasna sredstva za zaštitu bilja takođe su retka, pa proizvođači često nemaju način da se izbore sa bolestima i štetočinama, što dodatno utiče na smanjenje prinosa i kvalitet proizvedenih poljoprivrednih proizvoda. Navodnjavanje je takođe problematično, posebno u slučaju uzgajanja voća.

Organski poljoprivredni proizvodi uglavnom se prodaju trgovcima na veliko i prerađivačkim kompanijama, sa kojima skoro 80% primarnih proizvođača zaključuje ugovore pre početka sezone. Direktna prodaja, npr. na zelenim pijacama, u maloprodajnim objektima i preko raznih prodajnih elektronskih portala raste poslednjih par godina, mada je još uvek praktikuje manje od oko 30% poljoprivrednika koji su individualni proizvođači. Zbog ovakvog sistema, uvećanje cena koje proizvođači ostvare za svoje organske proizvode veoma je umereno (prosečno 10-20%) i potvrđuje činjenicu da se dodata vrednost ne stvara na nivou poljoprivrednog gazdinstva. Takođe, problematična je i zastupljenost proizvoda na tržištu. S obzirom na često prisutan nedostatak skladišnog prostora, proizvodi mnogih poljoprivrednika su dostupni uglavnom tokom glavne sezone, kada proizvođači preplave tržište. Klasiranje proizvoda

vrši svaki drugi poljoprivrednik i to uglavnom prema veličini, retko prema kvalitetu.

U sektoru su prisutne i nove tendencije, naime veliki trgovinski lanci jačaju ponudu organskih uvoznih proizvoda koji su cenovno i kvalitetom konkurentni domaćim proizvodima. Primetan je i trend uključivanja u primarnu biljnu i animalnu proizvodnju velikih kompanija, koje organsku proizvodnju praktikuju na većim površinama. Proizvodnja stočne hrane, kao i kompletan sektor animalne organske proizvodnje, ima rastući trend.

2.3 INDUSTRIJA PRERADE ORGANSKE HRANE²

Od značaja za sektor organske proizvodnje su kompanije koje posluju u sektoru voćarstva i povrtarstva. Kompanije koje imaju hladnjače dominiraju u organskom sektoru, budući da su vođene pretpostavkom da je mnogo lakše dobiti sertifikat za hladnjaču nego ulagati u kompletnu prerađivačku liniju. Preko 40 kompanija bave se preradom organskih proizvoda. Nekima od njih je glavna delatnost prerada konvencionalnih proizvoda, ali poseduju i dodatnu liniju za preradu organskih proizvoda, dok je ostalima glavna delatnost prerada organske sirovine. Takođe se i neki primarni proizvođači bave preradom sopstvenih proizvoda, mada većina radi u saradnji sa većim prerađivačkim kompanijama. Samo nekolicina prerađivača se bavi isključivo preradom organske sirovine. Doradu i preradu organske maline i kupine, vrše kompanije koje vrše otkup i imaju hladnjače ili liniju za preradu. Ovakvo voće, uglavnom, zamrzavaju i tako plasiraju na tržišta EU i SAD. Proizvođači koji nemaju kooperantsku saradnju sa otkupljivačima, svoje proizvode prodaju kupcima na mestu gazdinstva. Ukoliko imaju manji obim proizvodnje, često prave razne džemove, sokove i sl., i kao takve, prodaju prema porudžbini, poznatim kupcima. Takođe, svoje proizvode iznose i na lokalne pijace. I pored uspešne proizvodnje, dobrog plasmama, prerada organske maline i kupine nije na zadovoljavajućem nivou. Pre svega stepen prerade može da bude viši, da se dobiju asortimani proizvoda specifičnog porekla. Takođe, pakovanje i ambalaža nisu u dovoljnoj meri usklađeni sa efikasnošću proizvoda sa dodatom vrednošću.

U zavisnosti od razvijenosti regiona i same vrste proizvodnje, postignut je različit stepen obrade i prerade proizvoda organskog porekla. U tom pogledu, dosta visok stepen prerade se postiže u organskom povrtarstvu u regionu Vojvodine. Organsko voće u regionima zapadne i južne Srbije, proizvođači manjim delom prerađuju na sopstvenim gazdinstvima - sokovi, džemovi, pekmezi i sl., a veći deo otkupljuju vlasnicima hladnjača. Prerada proizvoda od stoke iz organskog sistema gajenja u jugoistočnoj Srbiji se odvija na dosta niskom nivou. Mali broj uzgajivača na samom gazdinstvu prerađuju mleko u sir, ali ga teško realizuju po višoj ceni, jer nemaju sertifikate za preradne kapacitete. Ovakve proizvode prodaju na osnovu stečenog poverenja poznatim kupcima. Takođe, ni za meso od stoke iz organskog uzgoja nemaju sertifikovane klanice. Sve ovo umanjuje vrednost

² Pripremljeno u skladu sa izvorom: Analiza lanca vrednosti organskih proizvoda specifičnih za regione u Srbiji 2014, FAO regionalna kancelarija za Evropu i Centralnu Aziju Koordinaciona kancelarija u Srbiji; Projekat: Pomoć u izgradnji kapaciteta i usluga za podršku organske poljoprivrede u Srbiji. GCP/SRB/001/HU

proizvoda od organski uzgajane stoke. Veliki prerađivački izvoznici imaju hladnjače i sušare, ostali imaju tehnološke linije za preradu povrća i voća u sokove, džemove, marmelade, linije za preradu žitarica i njihovo mlevenje, mlevenje paprike. Proizvodi koji dolaze iz ovakvih tipova prerade su retki i ima ih malo. Kompanije se bore sa tržištem - zbog malih količina i cene ne mogu da se takmiče sa većim stranim kompanijama. Najveći deo prerađenih organskih proizvoda iz Srbije ide kao zamrznuto ili sušeno organsko voće. Ispitivani prerađivači iz ovog izveštaja su jedni od najvećih u ovom sektoru, ali ih muče isti problemi. Finansijski su najveća pretnja. Krediti banke nisu povoljni, a državni budžet raspolaže ograničenim resursima. Prerada u čajeve ili sitnjenje i mlevenje u brašno u malim količinama služi da bi se dodala vrednost proizvodu ili da se lekovite biljke i čajeve ponude na jedini prihvatljiv načina na tržištu. Sa druge strane prerađivači imaju problema da pokrenu nove tehnološke linije usled postojanja finansijskog rizika i kupaca koji nisu iz iste kategorije za finalne i polupreradene proizvode. Ipak prerađivači su voljni da investiraju u površine pod organskom proizvodnjom u svojim kooperativama jer ovaj sektor beleži značajan rast uprkos ekonomskoj krizi u svetu. Prerađivače vodi profit u poslu i ekonomska korist i oni imaju pozitivan stav prema budućem organskom tržištu. Ipak ako bi imali finalni, spreman za konzumaciju proizvod po povoljnim cenama, srpski proizvod bi se lako raspoznavao kao robna marka i van granica zemlje.³

Izazovi identifikovani u okviru sektora:

- 📍 *organska sirovina je skupa u Srbiji, usled slabije potražnje i nedostatka podsticaja. Stoga se prerađivači nalaze u nepovoljnom položaju jer se ne mogu meriti sa cenama na stranom i domaćem tržištu. Ova konkurentnost je intenzivirana sa ukidanjem carina u Srbiji od 01/01/2014 za prerađevine EU porekla koje se uvoze u Srbiju.*
- 📍 *većina prerađivača radi sa manjim količina zbog ograničenog snabdevanja sirovina i usled ograničene potražnje. Proizvodnja malog obima smanjuje profitabilnost sektora.*
- 📍 *kontinuirano snabdevanje organskim sirovinama je veoma nesigurno. Čak i ako imaju ugovor sa poljoprivrednicima u ugovoru se ne navode cene, a u nekim slučajevima čak ni količine - to je više „Memorandum o saradnji“. Ovo predstavlja slabost prerađivačima jer oni ne mogu da planiraju svoju proizvodnju, količine, itd.*
- 📍 *u nekim slučajevima dobavljači su nesigurni, prerađivači moraju da nadgledaju i kontrolišu njihovu proizvodnju.*
- 📍 *neki od prerađivača su premali za inostrano tržište, nisu potencijalni partneri za međunarodne distributere. Za njih je teško da uđu na internacionalno tržište.*

Prednosti identifikovane unutar sektora:

- 📍 *tehnološke linije kod većine prerađivača su modernizovane, i uvedeni su sistemi kvaliteta što ih kvalifikuje pogodnim za inostrano tržište sa aspekta kvaliteta hrane.*
- 📍 *prerađivači su počeli da integrišu svoje dobavljače. daju im savete o tehnologiji o organskoj proizvodnji, organizuju obuke, i u nekim slučajevima plaćaju troškove sertifikacije umesto poljoprivrednika. Ovo dugoročno gledano može dovesti do obezbeđenja dobavljača prerađivačima i osnaživanja veze između prerađivača i njegovih dobavljača.*

³ Analiza lanca vrednosti organskih proizvoda specifičnih za regione u Srbiji, 2014, FAO regionalna kancelarija za Evropu i Centralnu Aziju Koordinaciona kancelarija u Srbiji; Projekat: Pomoć u izgradnji kapaciteta i usluga za podršku organske poljoprivrede u Srbiji. GCP/SRB/001/HU

Domaće tržište je rastući parametar i otvoren za organsku hranu. Organski sveži proizvodi su u povoljnijem položaju jer se manje uvoze u Srbiju, mada se i tu primećuje uzlazni trend u poslednje dve godine. Stoga domaći proizvođači imaju manje mogućnosti da formiraju cene. Sa druge strane sa većim uvozom stranih proizvoda i zamenskih proizvoda za domaće, domaći potrošači će se okrenuti njima. Na primer, mnogi maloprodajni lanci se bave i distribuiranjem organskih prerađevina. Opet, domaći potrošači su osetljivi na cenu i sveže domaće organsko povrće i voće je preskupo za prosečnog kupca.⁴

2.4 LANCI VREDNOSTI I STVARANJE VREDNOSTI⁴

Najduži lanac vrednosti postižu proizvodi od uzgoja povrća u Vojvodini. Međutim, problem predstavljaju nedovoljni i zastareli rashladni uređaji i kapaciteti za preradu. Zbog ne mogućnosti prerade, proizvođači prodaju proizvode iz primarne proizvodnje kao finalni, što se nepovoljno odražava na njihov poslovni rezultat. Za proizvođače organskog voća, u oba regiona, i zapadne i južne Srbije, organizovani otkup od strane kooperanata hladnjačara, predstavlja ključni motiv da nastave da se bave organskom proizvodnjom, međutim dalji problem u ovom lancu predstavljaju tehnologija hlađenja i plasman proizvoda u rinfuzi. U organskoj stočarskoj proizvodnji, sertifikacija, tehnički kapaciteti, ambalaža i pakovanje, predstavljaju velike probleme. Na jednoj strani, u primarnoj organskoj stočarskoj proizvodnji, postignut je najveći stepen primene metoda organske proizvodnje (tj. zatvoren ciklus proizvodnje na gazdinstvu), na drugoj strani se javlja problem „nezavršenog lanca“ organskih proizvoda. Tako, na primer, za meso od grla stoke uzgajane u organskim uslovima, izuzev stečenog poverenja kod kupaca, uzgajivači stoke na drugi način ne mogu da dobiju povoljniju cenu za bolji kvalitet. Dok su proizvođači voća, na neki način, preko grupne sertifikacije, obezbedili siguran plasman, uzgajivači stoke su prepušteni sami sebi. Stočarska proizvodnja iziskuje velika investiciona ulaganja za početno stado i objekte i redovno angažovane radne snage, što povlači velike rizike i nesigurnost za duži vremenski period.

U Srbiji, kao i u drugim delovima sveta, teško se postiže stvaranje vrednosti poljoprivrednih proizvoda u okviru poljoprivrede malog obima, a posebno kada se radi o proizvodima namenjenim konzumiranju u ishrani. Razlozi su sledeći:

- 🍌 Mali poljoprivredni proizvođači teško koriste prednosti ekonomije obima i stoga su, u većini slučajeva, njihovi troškovi proizvodnje visoki,
- 🍌 Poljoprivrednici uglavnom nisu dobro integrisani u tržišta, nemaju dovoljnu marketinšku moć, a čak i ako dolazi do stvaranja vrednosti, to se dešava na višim nivoima lanca vrednosti, a ne na primarnom nivou,
- 🍌 Prerađivači takođe posluju sa visokim jediničnim troškovima, a sa druge strane,

⁴ Procena izgradnje kapaciteta za regionalne specifične organske proizvode u Srbiji., 2014, FAO regionalna kancelarija za Evropu i Centralnu Aziju Koordinaciona kancelarija u Srbiji; Projekat: Pomoć u izgradnji kapaciteta i usluga za podršku organske poljoprivrede u Srbiji. GCP/SRB/001/HU

⁵ Pripremljeno u skladu sa informacijama na osnovu: „Procena izgradnje kapaciteta za regionalne specifične organske proizvode u Srbiji“ 2014, FAO regionalna kancelarija za Evropu i Centralnu Aziju Koordinaciona kancelarija u Srbiji; Projekat: Pomoć u izgradnji kapaciteta i usluga za podršku organske poljoprivrede u Srbiji. GCP/SRB/001/HU

neophodno je da zadovolje zahteve međunarodnog tržišta, što utiče na to da je stvorena vrednost proizvoda i dalje mala, mada je veća nego na nivou primarne proizvodnje;

- 📍 Najviše marže postižu se različitim transakcijama koje se obavljaju na nivou prerade poljoprivrednih proizvoda, što je uzrokovano većom fleksibilnošću trgovaca po pitanju rukovanja sirovinama i poslovanja sa posrednicima, ali i njihovom pristupu krajnjim kupcima;
- 📍 Usled visoke konkurentnosti proizvoda na tržištu hrane, strukture maloprodaje i osetljivosti potrošača, marže i stvaranja vrednosti su skromne, čak i na nivou distributera.

Kao posledica toga, dodata vrednost neprerađenih poljoprivrednih proizvoda u lancu vrednosti retko prelazi faktor od 5-10. Dodata vrednost teško se postiže na nivou poljoprivrednog gazdinstva i prerade malog obima.

Na osnovu analize lanca vrednosti organskih proizvoda, može se zaključiti da u sektoru organske proizvodnje treba veliko poboljšanje. Iako se potencijalni pomoci mogu identifikovati u svim fazama od proizvodnje do plasmana, najveći napor treba da bude u horizontalnoj povezanosti i vertikalnoj integrisanosti svih učesnika u lancu vrednosti. I pored toga što uspešno posluju pojedina gazdinstva i preduzeća, nedostatak zajedničke vizije dovodi do gubitka ekonomije obima, da ogromne razlike u kvalitetu, nedostatak tržišnih informacija, kao i nedovoljna pozicija na tržištu. Akteri sektora treba da krenu da razvijaju odnose na postojećim primerima dobre prakse. Ovo uključuje okupljanje oko udruženja i zadruga, kao i firmi sa jakim brendom da uspostavi ugovorne aranžmane i kvalitetne kriterijume da podrže njenu marketinšku strategiju. Nadležni organi vlasti ponekad igraju ključnu ulogu podrške u slučaju inicijativa i promotivnih događaja.

2.5 ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA AKTIVNE U SEKTORU

Civilni sektor je dao veliki doprinos razvoju organske proizvodnje, mada postoji evidentan problem nedostatka sredstava potrebnih za funkcionisanje i sprovođenje njihovih aktivnosti. Organizacije civilnog društva koje su aktivne u sektoru organske proizvodnje se konstantno suočavaju sa problemom održavanja sopstvenih kapaciteta odnosno održivosti, pa se neretko zapaža diskontinuitet efikansog sprovođenja aktivnosti. Nepostojanje posebnih programa podrške Vlade u oblasti organske proizvodnje namenjenih NVO koje rade ovoj oblasti dovodi ove organizacije u opasnu pretnju daljeg obavljanja aktivnosti i funkcionisanja. Sa druge strane, programi koje imaju neka ministarstva kao Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija kojima u funkciji zaštite prava potrošača podržavaju i udruženja aktivna u toj oblasti predstavljaju odlične primere kako se sektorske OCD koje su važni partneri svakog ministarstva podržavaju i podstiče njihov rad. Pomenuto ministarstvo vodi i registar svih udruženja registrovanih u oblasti zaštite prava potrošača.

Mnoge organizacije su organizatori i suorganizatori značajnih sajmova, skupova i

manifestacija u oblasti organske proizvodnje koje imaju kontinuitet kroz dugi niz godina

Među njima su najvažniji sledeći:

- 📍 Izložba organskih proizvoda u okviru Sajma poljoprivrede u Novom Sadu koju uz finansijsku podršku MPZZŠ organizuju zajednički Ministarstvo poljoprivrede i Serbia organika od 2011. godine u okviru koje je 2015. godine uvedena i izložba proizvoda sa oznakama geografskog porekla;
- 📍 Međunarodni festival organskih proizvoda „BIO-FEST“ koji od 2005. godine u Subotici organizuje udruženje Terra's. Paralelno sa festivalom se održavaju okrugli stolovi i debate;
- 📍 Forum o organskoj proizvodnji u Selenči koji od 2006. godine organizuje Centar za organsku proizvodnju u Selenči, a u okviru kojeg se poslednjih godina realizuju i međunarodni poslovni susreti AgroOrganicB2B;
- 📍 Sajam organske hrane „Milena Tatar“ u Sopotu je pokrenula emisija za poljoprivrednika RTS „Znanje imanje“ 2012. godine u saradnji i uz podršku Opštine Sopot, a u suorganizaciji učestvuje i „Serbia organika“. Tokom sajma se održavaju i tematska predavanja;
- 📍 Sajam balkanskog agrobiodiverziteta i seoskog nasleđa koji se uz podršku Opštine Dimitrovgrad održava od 2003. godine, a u čijoj organizaciji poslednjih godina ima učešće i udruženje Biobalkan iz Dimitrovgrada.
Pored gore navedenog mnoga udruženja su aktivna i u organizaciji „dana polja“ i „dana otvorenih organskih farmi“

Tabela 9:*Aktivna udruženja u sektoru organske proizvodnje*

Naziv udruženja	Internet stranica
Nacionalno udruženje za razvoj organske proizvodnje „Serbia organika“ Beograd	www.serbiaorganica.org
Terra's	www.terras.org.rs
Zelena mreža Vojvodine	www.zelenamreza.org
VitaS, Ruma	
Udruženje za biodinamičku poljoprivredu Srbije, Vršac	www.biodinamika.org
Udruženje za razvoj organske proizvodnje Biobalkan, Dimitrovgrad	
Eko-Telečka, Telečka	
Centar za organsku proizvodnju Selenča	www.organiccentar.rs
Centar za organsku proizvodnju Valjevo	
Centar za organsku proizvodnju, Svilajnac	
Centar za organsku proizvodnju, Negotin	
Centar organske poljoprivrede, Užice	
Klaster organskih proizvođača – Jug	www.centarzarazvoj.org
Vojvođanski klaster organske poljoprivrede , Novi Sad	www.vok.org.rs
Organski sad-Novi Sad , Novi Sad	

2.6 ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ U POLJOPRIVREDI, SAVETODAVNE USLUGE I STATUS ZNANJA U INDUSTRIJI

U Srbiji trenutno postoji 35 savetodavnih službi, u kojima radi 256 savetodavaca. Za njihov rad je nadležno MPZŽS i Pokrajinski sekretarijat za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo.

U saradnji sa Ministrstvom poljoprivrede i GIZ/ACCESS-om, NASO je 2010. godine sproveda edukaciju savetodavaca svih savetodavnih stručnih službi u oblasti organske proizvodnje.

Poljoprivredne stručne i savetodavne službe u Republici Srbiji zapošljavaju savetodavce različitih struka. Savetodavac za organsku proizvodnju nije usko profilisan u smislu pružanja usluga samo iz oblasti organske proizvodnje, iako je organska proizvodnja delom uključena u sistem pružanja savetodavnih usluga. Postojanje savetodavaca ovakvog profila bilo bi neophodno pre svega zbog specifičnosti organske proizvodnje i potreba organskih proizvođača na „terenu“, kao i opšteg interesa za intenzivnijim razvojem ove proizvodnje. Za intenzivniji razvoj organske proizvodnje bilo bi neophodno definisati kriterijume za savetodavce u organskoj proizvodnji (formalno obrazovanje, profesionalni treninzi, obuke itd.). Na taj način dobili bi se profilisani savetodavci, koji bi svojim radom stručno podržavali postojeće proizvođače i preuzimali aktivnu ulogu uvođenjem novih proizvođača u organsku proizvodnju.

Razvoj savetodavnog sektora treba da obezbedi da svaki proizvođač organskih proizvoda u Republici Srbiji, ima mogućnost da dobije usluge savetodavaca obučениh za organsku proizvodnju. Savetodavac za organsku proizvodnju trebalo bi da bude uključen u kontinuirane obuke u zemlji i inostranstvu, gde će sticati aktuelna znanja i informacije iz ove oblasti. Od velikog je značaja unapređenje saradnje između savetodavnog i istraživačkog sektora u cilju uspostavljanja praktičnog sistema primene znanja. Pored državnih savetodavnih službi, i privatne kompanije pružaju savetodavne usluge poljoprivrednicima, na osnovu potpisanih ugovora.

Usluge koje pružaju državne savetodavne službe ne naplaćuju, a obim usluge zavisi od visine dodeljenog budžeta na koju utiču brojni faktori. Zakonom o obavljanju savetodavnih i stručnih poslova u oblasti poljoprivrede („Službeni glasnik RS”, br. 30/10), regulišu se najvažnija pitanja iz ove oblasti:

- ④ Uslovi i način obavljanja savetodavnih i stručnih poslova u poljoprivredi;
- ④ Registar poljoprivrednih savetodavaca;
- ④ Obuka i usavršavanje poljoprivrednih savetodavaca i proizvođača;
- ④ Planiranje razvoja savetodavnih poslova.

⁶ Cvijanović 2009: Obrazovanje, Naučno istraživanje i savetodavni rad u poljoprivredi Srbije. Primenjene studije u poljoprivrednom biznisu i trgovini, Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja u RS; Svetska banka 2006: Finansijska podrška za inovacije u trgovini u Srbiji i Hornischer U.2010/AFC/FIBL: Proširenje i istraživanje organske poljoprivrede u Srbiji - Izveštaj o statusu

Godišnji program rada se utvrđuje Uredbama o godišnjem programu razvoja savetodavnih poslova u poljoprivredi, a u 2016. godine je usvojena Uredba o utvrđivanju srednjeročnog programa razvoja savetodavnih poslova u poljoprivredi za period od 2016. do 2020. godine („Službeni glasnik RS”, br. 39/16)

U cilju realizacije gore pomenutih usluga u oblasti savetodavnih usluga, NASO je u septembru 2013 godine pokrenuo predlog da se u okviru Pravilnika o načinu obavljanja savetodavnih poslova u poljoprivredi uvedu organska gazdinstva koja su u sistemu kontrole i sertifikacije u sistem rada savetodavnih poslova. Ovim Pravilnikom uređuje se način obavljanja savetodavnih poslova u poljoprivredi, način izveštavanja o izvršenim savetodavnim poslovima, način praćenja i ocenjivanja efekata rada poljoprivrednih savetodavaca i razvoj PSSS. Predlozi su dati kako u oblasti individualne metode rada tako i u oblasti grupnih metoda rada sa gazdinstvima. Zbog specifične geografske rasprostanosti i koncentracije organskih proizvođača, a zbog iznalaženja najefikasnijeg modela pružanja savetodavnih usluga u individualnom radu sa gazdinstvima, na osnovu ovog Pravilnika Uredbama o utvrđivanju godišnjeg programa razvoja savetodavnih poslova u poljoprivredi utvrđuje se obim odnosno broj savetodavaca i profil zaduženih za vođenje gazdinstava koja primenjuju metode organske proizvodnje, na nivou svake PSS.

Osnovno poljoprivredno obrazovanje stiće se u 33 državne srednje poljoprivredne škole. Visoko obrazovanje pružaju akreditovane obrazovne visokoškolske institucije od kojih su najznačajnije: Poljoprivredni fakultet u Beogradu, Šumarski fakultet u Beogradu, Poljoprivredni fakultet u Novom Sadu, Agronomski fakultet u Čačku, Fakultet za biofarming u Bačkoj Topoli, Fakultet ekološke poljoprivrede u Svilajncu i Veterinarski fakultet u Beogradu. Nastavni plan u vezi sa agroekonomijom predaje se na univerzitetima u Beogradu, Subotici, Novom Sadu i Nišu.

U cilju unapređenja formalnog sistema obrazovanja na temu organske poljoprivrede u Srbiji, GIZ je pokrenuo program razmene eksperata sa Univerzitetom Kasel u Nemačkoj. Svrha ove razmene bile su obuke akademskog osoblja u Nemačkoj u oblasti organske proizvodnje i olakšavanje implementacije studijskog programa na Univerzitetu u Novom Sadu. Tokom juna i jula 2010. godine profesori i drugo akademsko osoblje, koji predstavljaju različite fakultete i discipline, obučavani su praktičnim i primenjenim tehnikama organske proizvodnje. Na Univerzitetu u Novom Sadu u oktobru 2010. godine uveden je prvi program o organskoj proizvodnji. Takve opcije studiranja vremenom će poboljšati veštine i znanje lica koja se bave savetodavnim uslugama, kao i drugog osoblja kojeje uključeno u praktičnu organsku proizvodnju.

Na inicijativu i uz aktivno učešće NASO, u saradnji sa Zavodom za unapređenje obrazovanja i vaspitanja su u toku 2010. god. izrađeni i usvojeni nastavni programi iz organske poljoprivredne proizvodnje i od školske 2011/2012. godine uvedeni kao izborni predmeti (organsko povrtarstvo i ratarstvo, organsko voćarstvo i organsko stočarstvo) u poljoprivredne škole u okviru nastavnog smera: poljoprivredni tehničar.

U cilju daljeg afirmisanja organske proizvodnje, NASO je u saradnji sa Poljoprivrednim fakultetom u Beogradu i Zavodom za unapređenje obrazovanja pri Ministarstvu prosvete i nauke, od kojeg je dobila akreditaciju, sproveda program obuke nastavnog kadra srednjih poljoprivrednih škola iz oblasti organske proizvodnje u toku 2011. i 2012.

godine. Naso je bio nosilac akreditacije i za školske 2012/2013. god. i 2013/2014 god. kako za modul organska poljoprivreda tako i za modul organska prerada, kao i za školske 2016/17 i 2017/18

Jedan od glavnih zaključaka radne grupe za istraživanja NAP bio je potreba za zajedničkim organizovanim i definisanim istraživačkim ciljevima u organskoj proizvodnji. Stoga je u toku 2012. godine GIZ/ACCESS podržao izradu nacionalne strategije za naučno istraživanje i razvoj u organskoj poljoprivredi, i koja je završena tokom 2013. godine. U njenu izradu uključene sve naučno-istraživačke institucije u Srbiji, a uskladjena je sa drugim ciljevima razvoja organske poljoprivrede u Srbiji.

2.7 ORGANSKA PROIZVODNJA I BIODIVERZITET (BIOLOŠKA RAZNOVRNOST)

Agrobiodiverzitet ima izuzetno veliki značaj, zato što je oko 75% genetske raznovrsnosti poljoprivrednih useva, širom sveta, izgubljeno od 90-ih godina prošlog veka do danas (EC, 2011).

Primenom metoda organske proizvodnje štiti se i čuva biodiverzitet: očuvanjem lokalnih populacija i rasa, autohtonih i odomaćenih, uvođenjem manje zastupljenih biljnih vrsta i rasa u proizvodnju, uvođenjem širih plodoreda (povećanje biodiverziteta u vremenu), primenom pokrovnih useva, združivanjem useva, zasnivanjem živih zaštitnih i cvetnih pojaseva. Metode biokontrole koje se sprovode u organskoj poljoprivredi u velikoj meri se oslanjaju na mehanizme koji su posledica veće biološke raznolikosti u agroekosistemu. Ovakav pristup zahteva neprekidno planiranje i interdisciplinarnost.

Na gazdinstvima koje se bave organskom proizvodnjom biodiverzitet je prosečno veći za oko 35% u odnosu na konvencionalnu proizvodnju. Takvo shvatanje zaštite i unapređenja biodiverziteta za organskog proizvođača predstavlja logičan i ekonomski opravdan pristup, jer ima za posledicu i diverzifikaciju dobijenih proizvoda. Na taj način proizvođač postaje konkurentniji na tržištu, a samim tim i više održiv.

Uvođenjem agroekoloških mera, u koje spada i organska proizvodnja, u poljoprivrednu politiku jedne države, sprovodi se praktična primena zaštite biodiverziteta. U Republici Srbiji Plan za razvoj organske poljoprivrede integriše organsku proizvodnju i zaštitu biodiverziteta, a Nacionalna istraživačka agenda za sektor organske proizvodnje (2013), kao jednu od najznačajnijih tema ističe zaštitu i unapređenje biodiverziteta.

Upravo iz ovih razloga je 2011. godine pokrenuta manifestacija "Otvoreni dani biodiverziteta" u organizaciji Instituta Tamiš koja putem tematskog naučno-stručnog skupa „Organska proizvodnja i biodiverzitet“, naučnoj i stručnoj javnosti, poljoprivrednim proizvođačima i građanstvu ukazuje na značaj zaštite i očuvanja postojećeg biodiverziteta. Demonstracionim ogledima, predavanjima i putem radionica, u prirodnom okruženju zaštićenih prirodnih područja, na gazdinstvima malih organskih i tradicionalnih proizvođača, svake godine predstavljaju se različiti aspekti organske proizvodnje i biodiverziteta. Svake godine sa naučno-stručnog skupa publikuje se zbornik referata pod naslovom „Organska proizvodnja i biodiverzitet“.

Tabela 10:*Istraživačke i naučno - obrazovne institucije u vezi sa poljoprivredom*

Institucija	Internet stranica
Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad	www.nsseme.com
Institut Tamiš	www.institut-tamis.co.rs
Institut za prehrambene tehnologije, Novi Sad	www.fins.uns.ac.rs
Institut za kukuruz Zemun Polje, Beograd	www.mrizp.co.rs
Institut za stočarstvo, Zemun, Beograd	www.istocar.bg.ac.rs
Institut za voćarstvo, Čačak	www.institut-cacak.org
Institut za povrtarstvo, Smederevska Palanka	www.institut-palanka.co.rs
Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd	www.iep.bg.ac.rs
Institut za primenu nauke u poljoprivredi, Beograd	www.ipnco.rs
Institut za zaštitu bilja i životnu sredinu	www.izbis.com
Institut za pesticide i zaštitu životne sredine, Beograd	www.pesting.org.rs
Institut za proučavanje lekovitog bilja „Dr Josif Pančić“	www.iplb.rs
Poljoprivredni fakultet, Univerzitet u Beogradu	www.agrif.bg.ac.rs
Poljoprivredni fakultet, Univerzitet u Novom Sadu	www.polj.ns.ac.rs
Agronomski fakultet u Čačku, Univerzitet u Kragujevcu	www.afc.kg.ac.rs
Fakultet za Biofarming, Megatrend Univerzitet	www.megatrend.edu.rs/fbio
Fakultet ekološke poljoprivrede, Svilajnac	www.educons.edu.rs
Poljoprivredne stručne službe Srbije	www.psss.rs
Poljoprivredne stručne službe Vojvodine	www.polj.savetodavstvo.vojvodina.gov.rs

3.1. NACIONALNI PLAN RAZVOJA ORGANSKE PROIZVODNJE U SRBIJI

U leto 2009. godine MPŠV je uz podršku GIZ-a izradilo nacrt Nacionalnog akcionog plana razvoja organske proizvodnje u Srbiji. Ovaj dokument može se opisati kao srpska verzija Akcionog plana za organsku hranu i poljoprivredu Evropske komisije⁶, s obzirom na to što njegov opšti cilj predviđa povećanje ukupnih površina zemljišta u procesu konverzije ili u organskom statusu na 50.000 ha. Ovaj dokument nije zvanično usvojen od strane Vlade Republike Srbije, mada su mnogi koraci koje predviđa realizovani u periodu od 2010-2014. godine. Nacionalna asocijacija je uz podršku stranih donatora (Agrobiznis projekta USAID-a i GIZ/ACCESS-a), pokrenula i okončala mnoge aktivnosti predviđene planom.

U novembru 2011. godine urađena je revizija Nacionalnog akcionog plana razvoja organske proizvodnje u Srbiji u kojoj je učestvovalo oko 40 najvažnijih predstavnika sektora (predstavnici tri ministarstva, fakulteta, instituta, nevladinog, privatnog sektora i savetodavnih službi). Izvršena je revizija ciljeva i implementacionih mera postavljenih 2009. godine, ali zbog nedostatka pravnog osnova ovaj dokument nije usvojen.

Tokom 2014. godine je Nacionalno udruženje Serbia Organika pokrenulo ponovo reviziju NAP-a kao lider konzorcijuma organizacija civilnog društva: udruženjem TERRA'S iz Subotice, udruženjem BioBalkan iz Dimitrovgrada i Evropskim omladinskim centrom Vojvodine u okviru projekta pod nazivom "Organska proizvodnja u funkciji održivog razvoja Republike Srbije" koji se realizovao uz podršku programa SENSE koji je sproveo Regionalni centar za životnu sredinu (REC), a finansirala Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju (SIDA).

U 2015. godini je završena revizija plana koji se sastoji od 11 ciljeva.

Ažurirani NAP-a je poslat MPZŽS-e, a Serbia organika se zauzela za njegovo usvajanje i pripajanje Nacionalnom programu ruralnog razvoja čime je i naziv dokumenta izmenjen i kao Plan za razvoj organske proizvodnje mu je pripojen, a usvajanje se očekuje kada se usvoji i Nacionalni program ruralnog razvoja. Veliki doprinos ovom procesu i podršku civilnom sektoru je dala i Grupacija za organsku proizvodnju PKS.

⁶ MPŠV 2009: Nacionalni akcioni plan razvoja organske proizvodnje u Srbiji

Tabela 11:*Ciljevi nacrta Nacionalnog akcionog programa razvoja organske proizvodnje u Srbiji*

cilj 1	Podrška organskoj proizvodnji kao sastavnom delu nacionalne poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja
cilj 2	Harmonizacija zakonodavnog okvira za organsku proizvodnju u skladu sa zakonodavstvom EU
cilj 3	Institucionlani razvoj
cilj 4	Uspostavljanje operativnog i usaglašenog sistema kontrole isertifikacije u organskoj proizvodnji sa standardima EU
cilj 5	Pristupačan i zahtevima tržišta okrenut savetodavni sektor
cilj 6	Uspostavljanje primenjenih istraživanja u oblasti organske proizvodnje i prerade
cilj 7	Unapređenje organske proizvodnje kroz zvanično obrazovanje
cilj 8	Razvoj domaćeg tržišta organskih proizvoda
cilj 9	Rast izvoza organskih proizvoda
cilj 10	Stvaranje povoljnijih uslova za proizvodnju i preradu organskih proizvoda
cilj 11	Implementacija i praćenje realizacije ciljeva i mera definisanih Nacionalnim programom

3.2 NACIONALNI PROGRAM RURALNOG RAZVOJA REPUBLIKE SRBIJE

Nakon što je nacionalni program ruralnog razvoja za period 2011. - 2013. godine istekao još uvek nije usvojen novi program iako je MPZŽS izradilo nacrt srednjeročnog programa. Srbija je sticanjem zvanja kandidata za članstvo u Evropskoj uniji u martu 2012. godine dobila mogućnosti otvaranja tzv. IPARD-a, pete komponente fondova IPA iz ovog budžetskog perioda. Za organski sektor je posebno važna druga osa u okviru programa IPARD, koja obuhvata set agroekoloških mera i organsku proizvodnju, a čija je implementacija planirana za drugu fazu u okviru programa IPARD. Radna grupa Sektora za ruralni razvoj pri MPZŽS je 2015. godine formirala radnu grupu za finalizaciju izrade pomenute mere. Iako je opšti cilj ambiciozan, Srbija će koristiti mogućnosti koje proizilaze iz dostupnosti predstojećih fondova IPARD da pomogne učesnicima lanca organske proizvodnje i integriše proizvodni i prerađivački sistem Srbije u međunarodna svetska pravila, kako bi u narednim godinama došlo do nastanka profitabilnog i značajnog poljoprivrednog podsektora.

3.3. STRATEGIJA BIOLOŠKE RAZNOVRSNOSTI R. SRBIJE OD 2011. DO 2018. GODINE

Tokom 2010. godine Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, uz podršku Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) i Globalnog fonda za životnu sredinu (GEF), izradilo je Strategiju biološke raznovrsnosti Republike Srbije za period od 2011. do 2018. godine, koju je potom Vlada Srbije usvojila u februaru 2011. godine. Aktivnosti u strategiji definisane su kratkoročno, sa periodom implementacije od 1-3 godine, srednjoročno 3-5 godina, dugoročno 5-7 godina, te kontinuirano.

Strategija je inicirana usled nedostatka sveobuhvatne politike i mera kako bi se zaustavilo dalje opadanje i podržalo očuvanje agrobiodiverziteta u Srbiji. Strategija integriše principe zaštite i održivog korišćenja biološke raznovrsnosti u relevantne sektorske ili međusektorske planove, programe i politike, tamo gde je to moguće i potrebno. Shodno tome, u okviru širokog opsega različitih mera prepoznatih kao važnih za očuvanje biodiverziteta, Strategija, između ostalog, a pod kategorijom uticaja poljoprivrede, navodi i razvijanje nacionalnog programa za organsku poljoprivredu, koji je u Akcionom planu za sprovođenje strategije razvoja organske poljoprivrede predložen u okviru srednjoročnih (3-5 godina) mera izvršenja aktivnosti.

Tabela 12:

Nacionalne institucije i ministarstva povezana sa poljoprivredom i podrškom

Institucija/Ministarstvo	Internet stranica
Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine	www.mpzss.gov.rs
Ministarstvo regionalnog razvoja i lokalne samouprave	www.mrrls.gov.rs
Ministarstvo finansija	www.mfin.gov.rs
Ministarstvo privrede	www.privreda.gov.rs
Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja	www.mpzss.gov.rs
Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija	www.mtt.gov.rs
Razvojna agencija Srbije	www.ras.gov.rs
Fond za podršku investicija u Vojvodini	www.vip.org.rs

3.4 FINANSIJSKA PODRŠKA ZA SEKTOR ORGANSKE PROIZVODNJE

Finansijska podrška sektoru organske proizvodnje započela je 2004. godine pokrivanjem troškova kontrole i sertifikacije, dok u 2006. godini pored ove mere se uvode plaćanja po ha i grlu.

Podsticajna sredstva za 2012. godinu izostala su iz plana nadležnog ministarstva, ali su učesnici mogli da refundiraju 50% ukupnih troškova sertifikacije, mada ne i za troškove

nastale u periodu konverzije, što je izmenjeno 2013. godine na inicijativu NASO pa su i proizvođači u prelaznom periodu stekli pravo da ostvare ovu meru.

Početkom 2013. godine stupio je na snagu Zakon o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju ("Sl. glasnik RS", br. 10/2013, 142/2014 i 103/2015), a dopunjen i menjan tokom naredne 4 godine. Ovim Zakonom podsticaji za organsku proizvodnju su 40 % veći u odnosu na podsticaje u konvencionalnoj proizvodnji. Namenjeni su proizvođačima čija je proizvodnja u periodu konverzije, proizvođačima kojima je završen period konverzije i nalaze se u postupku izdavanja sertifikata i proizvođačima koji imaju sertifikovanu biljnu i/ili stočarsku proizvodnju. Pravilnikom o korišćenju podsticaja za organsku proizvodnju („Sl. glasnik RS”, broj 52/14, 57/14, 71/14, 62/15 i 33/16) se definiše vrsta i iznosi podsticaja.

Proizvođači koji su uključeni u organsku proizvodnju i imaju sklopljen ugovor sa jednom od ovlašćenih kontrolnih organizacija mogu u 2016. godini da ostvare podsticaje uvećane za 40% u odnosu na konvencionalne za sledeće mere:

- 🌀 premija za mleko proizvedeno metodom organske proizvodnje
- 🌀 osnovni podsticaji u organskoj biljnoj proizvodnji
- 🌀 regres za sredstva za ishranu bilja dozvoljena za primenu u organskoj biljnoj proizvodnji
- 🌀 podsticaj u organskoj stočarskoj proizvodnji, i to za: kvalitetne priplodne mlečne krave, kvalitetne priplodne tovne krave, kvalitetne priplodne ovce i koze, kvalitetne priplodne krmače, roditeljske kokoške teškog tipa, roditeljske kokoške lakog tipa, roditeljske ćurke, kvalitetne priplodne matice riba šarana, kvalitetne priplodne matice riba pastrmke, tov junadi, tov jagnjadi, tov jaradi, tov svinja, krave dojilje i pčelarsku proizvodnju.

Proizvođači koji su ostvarili pravo na podsticaje za organsku biljnu proizvodnju su u obavezi da u naredne tri godine primenjuju metode organske proizvodnje na katastarskim parcelama za koje su ostvarili podsticaje, u skladu sa propisima kojima se uređuje organska proizvodnja

Pored ovih, mera kojom se ostvaruje pravo na podsticaje za troškove kontrole i sertifikacije je nastavila kontinuitet pa u skladu sa Pravilnikom o podsticajima za unapređenje ruralne ekonomije kroz uvođenje i sertifikaciju sistema bezbednosti i kvaliteta hrane, organskih proizvoda i proizvoda sa oznakom geografskog porekla („Sl. glasnik RS”, br. 48/13), proizvođači koji su uključeni u organsku proizvodnju mogu da ostvare pravo i na refundiranje dela troškova kontrole i sertifikacije u iznosu od 40%, odnosno 55% (područja sa otežanim uslovima rada) od realizovanog iznosa.

Takođe je jako dobro što su merama podsticaja obuhvaćene i investicije u organsku proizvodnju kako u primarnu biljnu i stočarsku proizvodnju tako i u preradu i marketing. Iznosi podsticaja za proizvođače koji imaju sertifikovanu organsku biljnu i/ili stočarsku proizvodnju, u odnosu na konvencionalne je to što mogu da ostvare podsticaje za podršku investicijama u preradu i marketing koja iznosi 50%, odnosno 65% (područja sa otežanim uslovima rada) od realizovane investicije.

Ovi podsticaji obuhvataju podršku programima koji se odnose na investicije za unapređenje konkurentnosti i dostizanje standarda kvaliteta i to:

- 1) Za investicije u preradu mleka i to kroz investicije u opremu u objektima za preradu mleka;
- 2) Za investicije u preradu mesa, i to kroz investicije u opremu u objektima za preradu mesa;
- 3) Za investicije u preradu voća, povrća i grožđa i to kroz investicije u opremu u objektima za preradu voća, povrća i grožđa, uključujući i proizvodnju vina, rakije i drugih alkoholnih pića.

U 2014. godini je iznos koji je Vlada opredelila bio 93.750.000, dok je u 2015. i 2016. godini iznosio 92.000.000 dinara

Mere za organsku proizvodnju propisane Zakonom o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju nisu odgovarajuće za organske proizvođače i unapređenje ove proizvodnje. Mera podrške biljnoj proizvodnji po ha je mala iz razloga što se visina uvećava 40% u odnosu na konvencionalnu. Kada se iznos podsticaja za konvencionalnu proizvodnju na osnovu Uredbe o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju umanjuje kao na pr. u 2016. godini na svega 2.000 dinara, za organsku proizvodnju uvećanje od 40% iznosi 2800 dinara po ha, pa je ta podrška malo značajna za gazdinstva koja imaju malu površinu što je čest slučaj. Iz tog razloga bi trebalo izdvojiti i propisati zasebno mere podsticaja za organsku proizvodnju, planirati te mere za dugoročniji period, ali i voditi računa o uslovima koje je potrebno ispuniti da bi proizvođači mogli da ih ostvare.

Takođe pomenuti Zakon je neodgovarajući za organske stočarske proizvođače iz razloga što su kriterijumi odnosno traženi uslovi za ostvarivanje podsticaja po grlu životinja i pored odličnih iznosa, kvalitetna priplodna grla koja mnogi organski proizvođači ne gaje, pa je jako mali broj proizvođača stekao pravo da konkuriše za te podsticaje. Iz toga razloga je NASO pokrenuo inicijativu za izvesne izmene i dopune toga Zakona što je rezultiralo time da je resorno ministarstvo tokom 2016. godine pripremio nove odredbe Zakona o podsticajima koje uređuju mere podsticaja za organsku proizvodnju na adekvatniji način.

Takođe, identifikovan je i još jedan veliki problem za proizvođače. S obzirom da proizvođači registruju poljoprivredno gazdinstvo kao organsko, u slučaju da ne ostvare podsticaje za organsku proizvodnju nisu u mogućnosti da ostvare podsticaje ni za konvencionalnu proizvodnju.

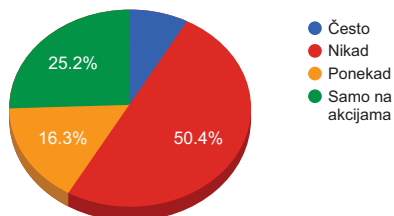

4.1 LOKALNO TRŽIŠTE ZA ORGANSKE PROIZVODE

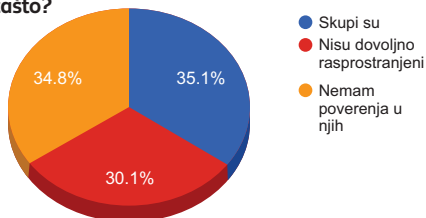
Domaće tržište organskih proizvoda je još uvek nedovoljno nerazvijeno i pored značajnih pomaka poslednjih par godina. Svest potrošača je takodje počela da se podiže, ali uglavnom u velikim gradskim sredinama na čijim tržištima su organski proizvodi i najzastupljeniji. Veliki pomak je učinjen kada su se ovi proizvodi našli na policama većine maloprodajnih objekata većih lanaca supermarketa tokom par godina unazad. Na ovaj način postali su dostupni većem broju potrošača koji su pre ove proizvode mogli da kupuju samo u malobrojnim specijalizovanim prodavnicama i na malom broju zelenih pijaca. Vidljiv trend je i u razvoju prodaje preko web portala. Prva specijalizovana pijaca organskih proizvoda je počela sa radom sredinom 2011. godine na Novom Beogradu kao rezultat saradnje JKP Gradske pijace Beograd i "Serbia organike" kao pilot projekat koji je za kratko vreme pokazao da je ovakva pijaca bila neophodna kako potrošačima tako i proizvođačima, a od 2015. godine su "Gradske pijace Beograd" pokrenule i organske karavane koji se povremeno održavaju na različitim pijacama Beograda

Najveća potražnja za organskim proizvodima je u većim gradovima usled veće kupovne moći, mada još uvek je mali broj kupaca se odlučuje da ih kupuje češće što se može videti iz rezultata sledećih istraživanja koje je NASO sproveo u 6 maloprodajnih objekata u Beogradu.

Da li kupujete organske proizvode?

Ako ne kupujete ili retko kupujete zašto?

Cene organskih primarnih i prerađenih proizvoda su uvećane u zavisnosti od vrste, prodajnog mesta i sezone za oko od 50 do 300% u odnosu na cene istih konvencionalnih proizvoda.

Poslednjih godina ponuda organskih proizvoda iz uvoza je sve veća i to uglavnom prerađenih mada je rastući trend uvoza i svežih poljoprivrednih proizvoda. Cene nekih uvezenih prerađenih organskih proizvoda često su niže u odnosu na domaće. Organski sveži proizvodi za sada dolaze uglavnom iz domaće proizvodnje i dominiraju biljni proizvodi, mada je primetna mala zastupljenost domaćeg voća na tržištu pa je i tu primetan trend uvoza. Prvo meso (juneće) na domaćem tržištu se pojavilo tek sredinom 2015. godine, ali ga nema u većim količinama, a 2013. god su se prvi put na tržištu pojavili

mlečni proizvodi (sveže mleko, jogurt, pavlaka i sir). Jaja su vrlo tražen proizvod, ali su malo zastupljena.

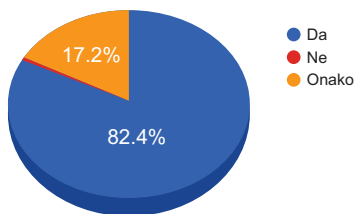
Veći trgovački lanci su pokazali interesovanje za plasman domaćih organskih proizvoda, međutim problem predstavljaju količine koje domaći proizvođači nisu u mogućnosti da obezbede, odgovarajuće upakovani i brendirani proizvodi, kao i kontinuitet u snabdevanju što otvara veliki prostor za uvoznike.

Dodatni problem snabdevanja svežim proizvodima poljoprivrednika predstavlja i zahtev trgovaca koji se odnosi na tzv "ambulantno" snabdevanje koje podrazumeva brzo reagovanje uglavnom sa manjom količinom i povrat neprodanih proizvoda.

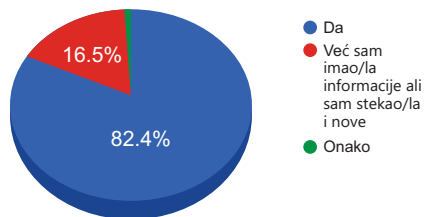
Napravljen je pomak na promociji organskih proizvoda poslednjih godina od strane svih učesnika sektora, mada je i dalje nedovoljna uradjeno na promociji nacionalnog znaka kojim se obeležavaju organski proizvodi, tako da potrošači koji su i čuli za organske proizvode imaju problem da ih prepoznaju, osim ako police na kojima su smešteni nisu vidljivo označene.

Mada je Srbija organika realizovala promotivne kampanje u maloprodajnim trgovačkim objektima koje su imale za cilj edukaciju i podizanje svesti potrošača o značaju organskih proizvoda kako na zdravlje tako i na očuvanje životne sredine u budućnosti je neophodno raditi kontinuirano na jačanju svesti potrošača o prednostima ovih proizvoda.

Da li su ovakve promocije korisne u cilju sticanja informacija?

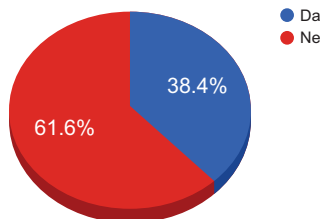
Da li ste putem promocije stekli nove informacije o organskoj hrani, procesu njene proizvodnje, prednostima i načinu pripreme?

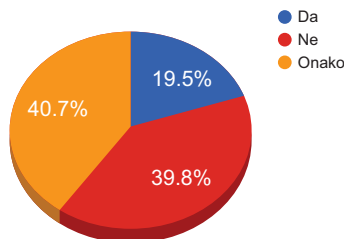
Najveći broj prodavnica sa ponudom organskih proizvoda je u Beogradu i Novom Sadu. Organska hrana može se naći na malom broju zelenih pijaca, u specijalizovanim prodavnicama zdrave hrane i u maloprodajnim objektima takoreći svih većih lanaca supermarketa

Istraživanje koje je NASO sproveo tokom 2016. godine na terenu, kao i intervjui sa različitim učesnicima u sektoru, pokazuju da prosečan potrošač iz Srbije povezuje termin „organski proizvod“ sa zdravljem kao i da često povezuju organske proizvode sa prirodnim i „neprskanim“, a često ih identifikuju i sa onima gajenim u malim baštama na tradicionalan način. Potrošači nisu dovoljno obavešteni o pojmu sertifikacije organske proizvodnje kao i šta on garantuje i ne znaju kako da raspoznaju organske proizvode. S druge strane, ima i potrošača koji organsku proizvodnju smatraju pomodarstvom i koji nemaju poverenja u sertifikate

Znate li da prepoznate sertifikovane organske proizvode?

Da li imate poverenja u sertifikat?

Dodata vrednost za organske proizvode može se postići insistiranjem na njihovoj prirodosti i zaštiti životne sredine. Za dalji razvoj lokalnog tržišta organskih proizvoda definitivno su potrebne snažne i intenzivne kampanje sa jasnom komunikacionom strategijom, usmerene na definisane potrošačke ciljne grupe. Na osnovu istraživanja tržišta koje je sprovedla NASO opis prosečnog kupca organskih proizvoda u Srbiji je sledeći: žena od 25-45 godina starosti, a sledeće kategorije su bolesnici i rekovalescenti. Zbog svega gore navedenog, uzimajući u obzir i ograničenu količinu organskih proizvoda, kao i skromne izgledne za porast njihove zastupljenosti i veće potrošnje u skorijoj budućnosti na domaćem tržištu, izvoz organskih proizvoda na međunarodno tržište smatra se kod većine proizvođača većim prioritetom.

Tabela 13:

Распон minimalnih i maksimalnih cena na malo organskih svežih proizvoda u periodu (septembar-oktobar 2016.godine)

Za obračun cena u EUR uzeta prosečna vrednost dinara za srednji kurs evra u periodu septembar- oktobar 2016- godine (123,00 RSD za 1 EUR)

Naziv proizvoda	Organski proizvod, cena (EUR/kg)			
	min.	max.		
			Karfiol	2,2 3,3
			Paprika	1,6 2,3
Salata	0,5	0,7	Krompir	1,05 2,03
Šargarepa	1,2	2,0	Crni luk	1,05 1,6
Blitva veza	0,5	0,65	Bundeve hokaido	1,45 2,05
Kupus	0,9	1,7	Pasulj	4,8 6,10
Cvekla	1,2	1,6	Jabuka	1,6 2,5
Kelj	1,6	2,05	Kruška	2,03 2,5
Paradajz	1,5	2,45	Dunja	2,45 2,6
Krastavac (salatar)	1,2	2,2	Grožđe	2,45 2,85
Brokoli	2,3	2,5	Jaja komad	0,28 0,37

Izvor: obrađeno 7 maloprodajnih mesta (2 zelene pijace i 5 maloprodajnih objekata) u Beogradu i Novom Sadu

Tabela 14:

Raspon minimalnih i maksimalnih cena na malo domaćih prerađenih organskih prehrambenih proizvoda u Srbiji u periodu septembar - oktobar 2016 godine

Napomena: Veliki raspon cena kod pojedinih proizvoda je zavisao od maloprodajnih cena različitih dobavljača kao i od maloprodajnog mesta

Za obračun cena u EUR uzeta prosečna vrednost dinara za srednji kurs evra za septembar i oktobar 2016. godine (prosečan kurs 123.000 RSD za 1 EUR)

Naziv proizvoda	cena u EUR				
	min.	max.			
			Suncukretovo hladno ceđeno ulje (500ml)	1,9	3,3
			Suncukretovo hladno ceđeno ulje (250ml)	1,03	2,05
			Suncokretov puter (250gr)	1,8	2,10
Džem (borovnica, šipurak, drenjina) (230g)	1,8	2,45	Bundevino hladno ceđeno ulje (250ml)	9,7	10,5
Džem (višnja, šipurak, kupina) (314 g)	3,5	3,8	Ajvar blagi, ljuti (350gr)	4,3	4,7
Med bagrem tegla (450g)	8,45	8,45	Sirće balzamiko jabuka, malina, nar, borovnica,	1,4	2,3
Cvekla tegla (450g)	1,6	1,8	Rezanci za supu od integralne spelte (100g)	0,8	0,9
Sok jabuka i šargarepa (250ml)	0,8	1,14	Brašno pšenično (kg)	0,9	1,2
Sok jabuka (750)	3,3	3,5	Brašno heljdino integralno (kg)	1,7	2,50
Sok cvekla (250 ml)	0,7	1,2	Brašno kukuruzno integralno (kg)	1,2	1,3
Sok cvekla (750 ml)	2,6	2,75	Brašno raženo integralno (kg)	1,2	1,8
Sok paradajz (250ml)	1,0	1,2	Brašno ovseno (kg)	1,1	1,5
Sok aronija (700ml)	5,7	6,10	Brašno ječmeno (kg)	1,2	1,8
Sušeni kolutovi jabuke (40gr)	1,6	1,8	Brašno speltino (kg)	1,3	2,1
Sojin sir tofu dimljeni (200g)	1,78	1,87	Speltine mekinje (500 gr)	0,5	0,65
Sojin sir-tofu (sirovi) (200g)	1,7	1,85	Kukuruz kokičar (250gr)	0,8	1,0
Sojina pašteta sa šitaka gljivom i kombuha algom (100 g)	1,2	1,3	Sveže mleko (750ml)	0,9	0,98
Bebi hrana cerealije od 5 žitarica (200 gr)	2,5	2,7	Jogurt (750 ml)	0,97	1,05
Bebi hrana pšenične cerealije sa jabukom (200 gr)	2,6	2,75	Pavlaka (150ml)	0,36	0,5
Čokoladne cerealije 200gr	2,5	2,7	Sir (250gr)	1,6	1,8
			Meso juneće (razl. delovi)	8,85	20,0

Izvor: obrađeno 7 maloprodajnih mesta (2 zelene pijace i 5 maloprodajnih objekata) u Beogradu i Novom Sadu

4.2 MEĐUNARODNO TRŽIŠTE RELEVANTNO ZA ORGANSKU PROIZVODNJU IZ SRBIJE

4.2.1 Trendovi i okvirni uslovi

Na globalnom nivou, organska proizvodnja razvijala se dug niz godina. Organska proizvodnja je 2009. godine bila zastupljena na 35 miliona ha obradivih površina, a 2014. godine na 43,7 miliona ha, što je značajan porast u odnosu na 2005. godinu kada se proizvodnja odvijala na 29 miliona ha. U istom periodu obradive površine pod organskom proizvodnjom na teritoriji EU povećale su se sa 6 miliona ha na 11,6 miliona ha, što je porast od 8-10% na godišnjem nivou. Ovo povećanje površine došlo je kao odgovor na povećanu potražnju za organskim proizvodima. Ukupna vrednost prometa organskih proizvoda se sa od 1999. kada je iznosila 15,2 milijardi USD uvećala 2014. godine na 80 milijardi USD odnosno preko 60 milijardi eura. Vrednost tržišta na nivou Evrope u 2014. godini je 26,2 milijardi eura, dok je u EU 23,9 milijardi eura što čini 38% od ukupne vrednosti, a 7,6 % više u odnosu na 2013. godinu⁷.

Kako je potrošnja organskih proizvoda u EU rasla brže od proizvodnje, disproportionalno se povećao uvoz iz trećih zemalja. Ne postoje precizni podaci o uvozu iz zemalja koje nisu članice EU budući da harmonizovan sistem naziva i tarifnih oznaka ne pravi razliku između konvencionalnih i organskih proizvoda. Ipak, povećanje uvoza tokom proteklih deset godina može se odrediti pomoću broja registrovanih uvoznika organskih proizvoda u EU, koji se 2009. godine⁸ povećao sa manje od 500 na više od 3.000. Najveći potrošači organske hrane u Evropi su Nemačka, Francuska, Italija, Velika Britanija, Danska i Švajcarska i Austrija. Najveći potrošači u Evropi po glavi stanovnika su Švajcarska, Luksemburg, Danska, Švedska, Lihtenštajn, Austrija, Nemačka i Francuska. Pregled i aktivnosti u ovim zemljama, koje redovno objavljuje FIBL, potvrđuju i sledeće trendove:

📍 Maloprodajna vrednost organskih proizvoda u Nemačkoj godinama je fluktuirala, sa godišnjim rastom od preko 10%, dostigavši vrednost od nešto manje od 8 milijarde evra 2014. godine u odnosu na 3,5 milijarde evra 2004. godine⁹. Vrednost konzumiranih proizvoda po glavi stanovnika iznosi u 2014. godini 97 eura. Proizvodi sa najvećim procentom rasta u proteklih nekoliko godina su mleko i mlečni proizvodi, voće i povrće. Tržišni rast u poslednjih pet godina rezultat je veće zastupljenosti proizvoda u supermarketima, preko kojih se proda 54% od ukupne vrednosti organskih proizvoda¹⁰. Supermarketi koji prodaju samo organsku hranu takođe postoje, ali, gledano kroz ukupni promet, oni su znatno slabije zastupljeni u odnosu na klasične supermarkete. Međutim, prema nemačkoj Federaciji za industriju organske hrane (BOLV), specijalizovane prodavnice prirodne i organske hrane glavni su korisnici povećanja prometa tokom 2014. u Nemačkoj godine u kojima je ono iznelo 9% ukupnog prihoda u 2014. godini.

⁷ Willer, Helga and Julia Lernoud (Eds.) (2016) The World of Organic Agriculture - Statistics and Emerging Trends 2016. Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick, and International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM), Bonn

⁸ Organic Food Link, Azra Secerbegovic 2010: Personal communication

⁹ "An Analysis of EU Organic Sector" June 2010 - European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development, Organic Farming - Unit H.3 - An Economic Analyses of EU Agriculture - Unit L.2

¹⁰ Diana Schaack (Agrarmarkt Informations-Gesellschaft mbH (AMI) "The German Market for Organic Food" (Session at the BioFach Congress of Feb. 16, 2012)

- 📍 Švedska je zemlja sa najvećim porastom tržišta, od 2010. godine je porasla vrednost sa 0,8 na 1,4 milijardi eura u 2014. godini, dok je i Norveška zabeležila rast za 25% na godišnjem nivou i dostigla vrednost od 280 miliona u 2014. godini sa 0,8 na 1,4 milijardi eura u 2014. godini, dok je i Norveška zabeležila rast za 25% na godišnjem nivou i dostigla vrednost od 280 miliona u 2014. godini.
- 📍 Maloprodaja organske hrane u Italiji prelazi vrednost od 2 milijarde evra godišnje. Rafovi u supermarketima na kojima je zastupljena samo organska hrana su za samo 3 godine pošto su formirani prevazišli prodaju u manjim prehrambenim radnjama;
- 📍 U Velikoj Britaniji maloprodajna vrednost organske hrane beleži nešto slabiji porast i 2010. godine iznosila je 2, a 2014. godine 2,3 milijardji evra za razliku od Francuske, koja je od svih zemalja EU imala najveći godišnji rast vrednosti, sa 3 milijarde evra 2009. godine na 3,5 milijarde evra u 2010. godini, a u a u 2014. dostigla vrednost od nešto manje od 5 milijardi evra.
- 📍 U Austriji je 2011. godine zabeležena maloprodajna vrednost organske hrane od skoro jedne milijarde evra, u Španiji i Danskoj po 0,9 a u Holandiji 0,96 milijardi evra. Stiče se utisak da su ove zemlje dostigle limit ili privremenu zasićenost u prodaji organskih proizvoda. U proteklih nekoliko godina rast je varirao između -3 i +5%; Uprkos tome što ima limitiranu populaciju, promet organske hrane u Švajcarskoj je u 2010. godini premašio cifru od jedne milijarde evra. dok je u 2014. sa 1,8 milijardi evra skoro udvostručena vrednost
- 📍 Posmatrano po glavi stanovnika, ovaj parametar ima najveću vrednost u Evropi i sada iznosi 221 evra, nakon čega slede Luksemburg sa 164, Danska sa 162 evra po glavi stanovnika.
- 📍 Tržišta organske hrane u zemljama EU iz centralne i istočne Evrope još su u razvoju i organska hrana se uglavnom proizvodi za izvoz. Češka i Poljska tržišta su se najbrže razvijala, uvećavši vrednost 4 do 5 puta u periodu od 2006. do 2010. godine – Češka, sa 27 na 107 miliona evra, dok je u 2013. godini tržište znatno poraslo na 77 miliona eura, a Poljska sa 15 na 85 miliona evra, a 2011. na 120 miliona eura. Bugarska i rumunska tržišta organske hrane polako se ali sigurno bude, sa godišnjom vrednošću tržišta od 7 u Bugarskoj dok je u Rumuniji za samo nekoliko godina povećana vrednost za 4 puta dostogavši 80 miliona evra. Mađarska je jedina izgubila na dinamici i imala usporen rast, sa vrednošću od 25 miliona evra u 2010. godini¹¹ i nema novijih podataka o tržišnoj vrednosti.

Ovi trendovi ukazuju na to da su ciljna tržišta za organske proizvode iz Srbije one zemlje EU koje još uvek ne pokazuju znakove zasićenja, a gde su tržišta dovoljno velika da apsorbuju dodatne proizvode – Nemačka, Italija, Francuska i Velika Britanija

4.2.2 Izvoz Srbije

Od ukupnog izvoza organskih proizvoda Srbija najviše izvozi u zemlje EU (Nemačka, Holandija, Belgija, Austrija i Poljska), pa je ukupan izvoz u 2015. godini iznosio 13.787.417 evra, što čini 70,4% ukupne vrednosti.

¹¹ Bernd Jansen (Ekoconnect, Germany) The organic market in the Central Eastern European countries (Session at the BioFach Congress of Feb. 16, 2012)

Tabela 15:

Izvoz organskih proizvoda po zemljama u 2015. godini

Zemlja	Vrednost izvoza (€)	Učešće (%)
EU	13.787.417	70,4%
SAD	4.269.38	21,8%
EFTA (Švajcarska)	724.198	3,7%
Ostalo	596.866	3,0%
CEFTA	195.519	1,0%
Ukupno	19.573.389	100,0%

Izvor podataka: Uprava carina

Rast izvoza Srbije poslednjih 4 godine je evidentan (424%), a za samo jednu godinu od 2014. do 2015. je porastao za 75% što se može videti iz sledeće tabele

Tabela 16:

Vrednost izvoza organskih proizvoda (u mil. EUR)

Godina	Vrednost izvoza (u mil. €)
2012	3,74
2013	10,7
2014	11,2
2015	19,6

Izvor podataka: Uprava carina

Kategorija proizvoda koji se najviše izvoze je voće, smrznuto i sveže. Od voćnih vrsta u 2015. godini najviše je izvezeno smrznute maline – 10,9 mil. EUR, smrznute kupine – 3,2 mil. EUR i sveže organske jabuke u vrednosti od 1,7 mil. EUR. Od prerađevina od voća najviše je izvezeno koncentrata od jabuke u vrednosti od 1,0 mil. EUR, sušenog voća – 750 hiljada EUR i pirea od višnje, dunje i kupine u vrednosti od 232 hiljade EUR.

Tabela 17:*Izvoz organskih proizvoda po grupama proizvoda u 2015.godini*

R. broj	Grupa proizvoda	Vrednost (€)	Učešće (%)
1	Voće, sveže ili smrznuto	17.082.205	87,27%
2	Prerađevine od voća (koncentrati, pirea, sušeno)	2.115.178	10,81%
3	Pečurke, smrznute ili sušene	172.239	0,88%
4	Začini (mlevena paprika)	62.570	0,32%
5	Prerađevine od povrća	55.315	0,28%
6	Lekovito i aromatično bilje	32.200	0,16%
7	Sirće	20.027	0,10%
8	Proizvodi od žitarica	16.381	0,08%
9	Sokovi	9.789	0,05%
10	Industrijsko bilje (mak)	4.240	0,02%
11	Namazi	3.072	0,02%
12	Ulja	173	0,00%
Ukupno		19.573.389	100,00%

Izvor podataka: Uprava carina

4.2.3. Prilike za plasiranje proizvoda u Nemačkoj i drugim zemljama Evropske unije

Nakon mnogih godina provedenih na margini, organska hrana i organska pića ušla su u „mejnstrim“ tržišta i postala deo globalnog trenda u načinu života, zdravlju i održivosti. Za ovu rastuću grupu potrošača organska hrana predstavlja način da obezbede zdrave prehrambene proizvode za sebe i svoje porodice, da podrže manje proizvođače hrane i poljoprivrednike i da zaštite prirodnu okolinu. Sve više se aspekt regionalnosti dodaje ovom konceptu, što rezultira time da idealni proizvod nije samo organski već je i sezonski i proizveden na lokalnom ili bar regionalnom nivou. Ipak, ljudi koji ostaju verni preovladavajućem načinu života zasigurno neće žrtvovati svoje zadovoljstvo i užitak, zbog čega organski proizvodi moraju biti dostupni u istoj meri kao konvencionalni proizvodi. Dok je trend ka organskoj hrani snažan, nivo njenog tržišnog proboja je relativno mali. On je u prošlosti rastao ne samo zbog faktora povećane potražnje već i zbog dostupnosti. Tržišni proboj za proizvode kao što su jaja, hrana za bebe, krompir, sveže mleko i žitarice je na visokom nivou, ne samo zbog izuzetne potražnje već i zbog toga što je industrija bila u stanju da obezbedi organske proizvode po prihvatljivim cenama.

Uzevši u obzir očekivanja potrošača organske hrane i trenutnu situaciju na tržištu, evidentno je da postoje nedostaci koji se odnose na nabavku organskih proizvoda. Ovo se odnosi na meso i ribu organskog porekla, voće, a u određenoj meri i na povrće, pa čak i na mleko i žitarice.¹²

Udeo maloprodajne vrednosti organskih proizvoda različitih kanala distribucije u državama Evrope u 2014. godini pokazuje da se prodaja uglavnom odvija kroz generalne maloprodajne objekte sa širokim potrošačkim asortmanom, dok je značajno manji udeo ostalih kanala kao što su specijalizovane prodavnice organskih proizvoda, direktno snabdevanje i drugo. Ipak u Francuskoj i Italiji je maloprodajna vrednost u generalnim i specijalizovanim radnjama skoro izjednačena, a u pojedinim zemljama kao što su Belgija, Nemačka i Holandija je udeo tržišta u ova dva kanala značajan. Zanimljivo je da je Slovenija država koja ima najveću maloprodajnu vrednost putem kanala direktnog snabdevanja.¹³

Uopšteno gledano, direktan uvoz mesa u Evropsku uniju restriktivan je zbog strogo regulisanog tržišta. Uprkos olakšicama koje postoje u okviru SSP-a, meso neće biti oslobođeno ograničenja na uvoz. Proizvodnja organskog mesa i mlečnih proizvoda uglavnom zavisi od proizvodnje hrane za životinje organskog porekla, tj. od proizvodnje žitarica i uljarica. U sektoru povrtarstva, snabdevenost šargarepom i tikvicama iz organske proizvodnje već je dostigla nivo od preko 20%, ali snabdevenost lukom i paprikom i dalje je ispod 10%. U sektoru voćarstva, stono grožđe iz organske proizvodnje već zauzima mnogo više od 10% tržišta, dok jabuke i jagodasto voće tek treba da dostignu nivo od 5%.

Najvažnija destinacija za plasman organskih proizvoda iz Srbije je Nemačka, koja zauzima 30% ukupnog evropskog tržišta organske hrane, a zatim slede Francuska sa 18%, Velika Britanija sa 9% i Italija sa 8% učešća. Pored toga što je veliki potrošač (97 evra po glavi stanovnika) i proizvođač organske hrane (1 milion hektara pod organskom proizvodnjom), Nemačka je takođe veliki uvoznik ovih proizvoda. U zavisnosti od vrste proizvoda, procenat uvoza u odnosu na vrednost domaćih proizvoda na tržištu varira od 2 do 95% i to za proizvode koje je moguće proizvesti u Nemačkoj. Voće i povrće predstavlja najvažniju kategoriju organskih proizvoda na pomenuta četiri vodeća evropska tržišta. Organska šargarepa je najprodavanije povrće u Nemačkoj sa 30%, a zbog domaće proizvodnje koja ne podmiruje potrebe potrošača, više od polovine od ukupne potrošnje organske šargarepe obezbeđuje se iz uvoza. Zanimljiv je podatak da su dve grupe organskih proizvoda u Nemačkoj dostigle veliki procenat u ukupnom tržišnom učešću, a to su hrana za bebe sa preko 40% i zamene za meso sa preko 60% udela.

Takođe, visok procenat uvoza prisutan je i kod organskog paradajza (80%) i paprike (90%) zbog velike potrošnje tokom cele godine, te i van sezone, kada domaći sveži proizvodi nisu dostupni. Organski krompir jedan je od najvažnijih proizvoda u Evropi prema obimu potrošnje i uvoza. U Nemačkoj krompir ima učešće od 4,7% na organskom tržištu, a 28% dolazi iz uvoza. To može biti šansa za proizvodnju i izvoz organskog krompira iz Srbije, s obzirom na to da je Komisija EU u aprilu 2012. godine ukinula

¹² Hamm U. 2008: Nemačko tržište organskih proizvoda – pregled; predavanje sa Univerziteta Kasel

¹³ Willer, Helga and Julia Lernoud (Eds.) (2016) The World of Organic Agriculture - Statistics and Emerging Trends 2016. Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick, and International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM), Bonn

višegodišnju zabranu uvoza ovog proizvoda iz Srbije, koja je bila na snazi zbog bakterije koja uzrokuje trulež krompira. Pored povrća, organski proteinski usevi, na prvom mestu soja, koji se koriste za ishranu organski gajene stoke, imaju visok procenat uvoza u Nemačkoj i mogu biti značajan izvozni artikal za proizvođače iz Srbije. To je posebno važno kada se uzme u obzir da je Nemačka od 2015. godine počela da primenjuje zakon da primenjuje zakon da hrana za organski gajenu stoku mora biti 100% organskog porekla.

Tabela 18:

Udeo učešća proizvoda i grupa organskih proizvoda u ukupnom tržištu odabranih zemalja u Evropi 2014. godine

Proizvodni segmenti	Austrija	Belgija	Finska	Francuska	Nemačka	Holandija	Norveška	Švajcarska
Mleko i mlečni proizvodi	Nepoznato	2.1%	Nepoznato	3.2%	8.6%	4.8%	1.8%	11.0%
Voće	10.7%	3.5%	3.2% ³	4.3%	6.7%	3.9% ³	1.7% ¹	10.1%
Hleb i pecivo	Nepoznato	1.7%	1.2%	2.5% ²	7.1% (hleb)	3.2%	1.0%	4.6%
Jaja	17.2%	11.2%	12%	22.1%	16.7%	12.7%	7.5%	22.7%
Povrće	12.6%	5.4%	3.2% ³	4.0%	8.6%	3.9% ³	3.6%	14.6%
Sir	8.5%	8.5%	0.9%	1.2%	3.6%	Nepoznato	0.5%	6.0%
Mleko	15.7%	3.0%	3.2%	10.8%	8.1%	Nepoznato	4.0%	18.9%
Meso i mesni proizvodi	3.5% ⁴	2.1%	0.6%	1.60%	2.1%	2.8%	0.3%	4.8% ⁵
Napitci	Nepoznato	0.9% ⁶	0.6%	3.0% ⁷	1.7%	Nepoznato	0.1%	2.7%

Sastavio: Fibl-Ami 2016; Izvor: Austrija (samo opšta maloprodaja): Rollama/Ama marketing; Belgija (samo opšta maloprodaja): GFK Panel Services Benelux: Pro Luomo, France:A Agence Bio; Germany:AMI zasnovan na GFK podacima domaćinstava: Holandija Bio Monitor; Norveška: Norveška poljoprivredna agencija (samo opšta maloprodaja); Švajcarska (samo opšta maloprodaja): Bio Suisse

1) Voće, bobičasto voće i koštunjavo voće; 2) Brašna; 3) Voće i povrće; 4) Samo meso; 5) Uključujući i ribu; 6) Voćni sokovi, vina i piva; 7) Pića od povrća, voćna i povrtni sokovi i vino i alkohol

Primerba: Zbog različitih nomenklatura i klasifikacija u zemljama nije moguće dati podatke za sve grupe proizvoda, iako podaci za pojedinačne proizvode mogu biti dostupni. Nemaju sve zemlje podatke o učešću organskih proizvoda na tržištu

Potpisivanjem SSP-a (Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju), Srbija je ušla u proces ubrzanog približavanja Evropskoj uniji. Jedan od elemenata prilagođavanja je usklađivanje agrarne politike Srbije sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom. ZPP uređuje tržišta strateški važnih poljoprivrednih proizvoda u Evropskoj uniji, kao što su šećer, semena uljarica, žitarice, meso, mleko, vino, jestivo ulje i, u određenoj meri, voće i povrće. Svi ovi proizvodi nisu obuhvaćeni specijalnim uvoznim ograničenjima Evropske unije i njihova promocija bila bi u potpunom skladu sa ZPP-om. Rastući cenovni pritisak, koji nastaje zbog pune integracije Srbije u tržište Evropske unije, mogao bi da utiče na

male poljoprivredne proizvođače, jer su njihovi proizvodi u sektorima proizvodnje voća, povrća ili soje nekonkurentni u odnosu na proizvode iz Nemačke, Austrije, Italije ili drugih zemalja Evropske unije. Da bi ublažila moguće negativne efekte, Evropska unija promovise investicije koje imaju za cilj da povećaju efikasnost u poljoprivredi, naročito putem formiranja zadruga ili drugih grupacija koje su u stanju da koriste merilo ekonomskog učinka.

Na nivou prerade organskih proizvoda, neophodno je dalje smanjenje troškova i poboljšanje efikasnosti proizvodnje. Sok od jabuke, džemovi, marmelade, musli, proizvodi od žitarica, koji se nalaze u ponudi u evropskim supermarketima, samo su neznatno skuplji od istih proizvoda iz konvencionalne proizvodnje. U slučaju Srbije, poboljšanje efikasnosti kroz kompletan vrednosni lanac proizvodnje organskih proizvoda zahteva velike investicije, kao i bolju edukaciju i osposobljavanje ne samo na tehničkom nivou nego i na nivou poljoprivrednih gazdinstava, ekonomije, menadžmenta, marketinga i prezentacije. Naravno, podrazumeva se i puno poštovanje propisa EU koji se odnose na bezbednost hrane, higijenu, pakovanje i transport. Svako odstupanje od ovih pravila moglo bi ozbiljno da naruši marketinšku sliku proizvoda iz Srbije.

Kao što je navedeno, oba proizvoda imaju veliki tržišni i konkurentski potencijal. Ipak, transgenetska soja (RR soja otporna na herbicide), koja ubrzano postaje sve zastupljenija, predstavlja problem za proizvođače iz Srbije, i to u istoj meri kao i za sve ostale proizvođače širom sveta.

DOSTIZANJE RELEVANTNIH STANDARDA EU

5.1 ZAKONODAVNI OKVIR EVROPSKE UNIJE I PUT SRBIJE KA NJEMU

Evropska komisija dodeljuje važnu ulogu organskoj proizvodnji u daljem razvoju ruralnih područja. Usvajanjem Uredbe br. 2092/91 EU je postala jedna od prvih globalnih institucija koja je formirala politiku u vezi sa organskom poljoprivredom. Ovim regulativama Savet je kreirao sistem u Zajednici koji detaljno navodi zahteve za poljoprivredne i prehrambene proizvode, pozivajući se na proizvodne metode koje se koriste u organskoj proizvodnji. Odredbe Saveta prepoznaju organsku proizvodnju u strategiji ekoloških integracija i održivog razvoja u okviru Zajedničke poljoprivredne politike. Integralni princip je da proizvođači koji rade za dobrobit životne sredine izvan referentnog nivoa dobre poljoprivredne prakse, treba da dobiju adekvatnu nadoknadu. Određene metode poljoprivredne proizvodnje, kao što su npr. organska proizvodnja, integralna proizvodnja, tradicionalna poljoprivreda i uobičajena lokalna proizvodnja, pružaju kombinaciju pozitivnih ekoloških, socijalnih i ekonomskih efekata. Evropska komisija je 2001. godine objavila Strategiju održivog razvoja Evropske unije. Ovo je uticalo na promenu ZPP-a, koja je do tada bila zasnovana na količini, na usmeravanje politike ka promociji kvaliteta, a uz mere podrške koje su adekvatno prilagođene.¹⁴ Ciljevi zajedničke poljoprivredne politike su vremenom evoluirali. Iako ova politika još uvek podržava ruralnu privredu i obezbeđuje održivu poljoprivrednu proizvodnju, ona takođe nastoji da potrošačima obezbedi visoke standarde bezbednosti hrane, te da poreskim obveznicima odgovori na zahteve za standardima u pogledu zaštite životne sredine i odgovornosti.¹⁵ Nova revidirana verzija Strategije održivog razvoja EU je usvojena 2009. godine.

Proizvođači organske hrane trenutno imaju pravo na finansijsku podršku iz prvog i drugog stuba ZPP-a, i to putem direktne isplate i mera cenovne podrške. Što je još važnije, organska proizvodnja je u potpunosti integrisana u politiku ruralnog razvoja, koja predstavlja drugi stub ZPP-a.

U martu 2012. Srbija je dobila status kandidata za članstvo u EU, a prvom međuvladinom konferencijom između Republike Srbije i Evropske unije koja je održana u januaru 2014. godine u Briselu formalno su otpočeli pregovori za pristupanje Republike Srbije Evropskoj uniji, dok su krajem 2015. godine otvorena dva pregovaračka poglavlja.

Poljoprivreda i bezbednost hrane predstavljaju veoma važnu oblast politike, kako za

¹⁴ EC 2003: CAP reforma – dugoročna perspektiva za održivu poljoprivredu. U: www.ec.europa.eu/agriculture/capreform/;

EC 2009: Zdravstvena provera ZPP. U: www.ec.europa.eu/agriculture/healthcheck/;

EC 2010: Finansijsko programiranje i budžet. U: www.ec.europa.eu/budget/budget_detail.

¹⁵ preuzeto sa: <http://europa.rs/pomoc-republici-srbiji/eu-i-srbija-na-delu/poljoprivreda-i-bezbednost-hrane/>

Evropsku uniju tako i za Srbiju. Od samog nastanka EU, zajednička poljoprivredna politika je bila jedna od najvažnijih oblasti politike u koju se slivao veliki deo budžeta EU, a koji danas iznosi 40 % odnosno 408,31 milijardu eura. Zajednička poljoprivredna politika uključuje sveobuhvatni set instrumenata i standarda o bezbednosti hrane koje Srbije mora da uspostavi i ispuni tokom priprema za pristupanje EU. Budući da Srbija još uvek nije članica Evropske unije, ona nema pravo na finansijsku podršku i subvencije preko različitih stubova ZPP. Ipak, kako je Srbija je u procesu evropskih integracija ima pristup IPA (Instrument za prepristupnu pomoć). IPARD (Instrument za prepristupnu pomoć u ruralnom razvoju) se može smatrati pretečom za implementaciju drugog stuba ZPP, a i ustanovljen je sa ciljem da poboljša uslove života i rada u ruralnim područjima zemalja kandidata i da ih dovede na nivo Evropske unije. Oblikovanjem procesa IPARD tako da se on podudara kako sa ZPP-om tako i sa relevantnim činiocima promovisanja organske proizvodnje podržaće se ne samo razvoj sektora organske proizvodnje u Srbiji već i drugi politički ciljevi.¹⁶ Planirano je da, u godinama koje prethode pristupanju Srbije EU, dođe do značajnog povećanja podrške poljoprivrednicima, kroz IPARD. Iznos od 175 miliona eura bespovratne pomoći će srpskim poljoprivrednicima biti na raspolaganju za sufinansiranje odgovarajućih investicija uz maksimalni javni doprinos od 70 % prihvatljivih troškova. Od 2000. godine, EU je donirala oko 100 miliona eura podrške ovom sektoru, što je obuhvatilo poljoprivredu, ruralni razvoj, bezbednost hrane i zdravstvenu zaštitu biljaka i životinja. Prioriteti podrške su usmereni na identifikaciju poljoprivrednog zemljišta, administrativnu kontrolu za isplatu finansijske podrške, informacione sisteme, iskorenjivanje bolesti životinja, sledljivost životinjskih proizvoda, zdravstvenu kontrolu bilja i životinja i upravljanje životinjskim otpadom. Podrška u ovim oblastima se nastavlja, ali sa većim naglaskom na pružanju pomoći poljoprivrednim proizvođačima u dostizanju standarda EU, uz istovremeno pružanje finansijske pomoći za prilagođavanje standardima i unapređenje konkurentnosti.

Podrška će biti usmerena na:

- ② investicije u poljoprivredna gazdinstva - bespovratna pomoć će biti obezbeđena a poljoprivrednicima koji proizvode mleko, meso, voće, povrće i druge useve;
- ② investicije koje se odnose na obradu poljoprivrednih proizvoda i njihov plasman na tržište - sa posebnim akcentom na mikro, mala i srednja preduzeća koja se bave obradom mleka, mesa, voća i povrća;
- ② organsku proizvodnju - podrška će biti upućena poljoprivrednicima koji se zalažu za organske metode proizvodnje;
- ② primenu lokalnih razvojnih strategija - u okviru takozvanog „lider” pristupa, podrška će biti obezbeđena za primenu lokalnih ruralnih strategija od strane lokalnih akcionih grupa (posebno uspostavljenih javno-privatnih partnerstava);
- ② diverzifikaciju farmi i razvoj poslovanja - ova mera će olakšati razvoj privatnog smeštaja u ruralnom turizmu.¹⁷

¹⁶ GIZ-IS 2010: Project Implementation and Technical Assistance Facility to Reinforce Administrative Capacity in Serbia
Na: www.ipa2007ppf.org

¹⁷ preuzeto sa: <http://europa.rs/pomoc-republici-srbiji/eu-i-srbija-na-delu/poljoprivreda-i-bezbednost-hrane/>

5.1.2. PREGOVARAČKO POGLAVLJE II - POLJOPRIVREDA I RURALNI RAZVOJ

Poglavlje II - Poljoprivreda i ruralni razvoj čiji nosilac pregovaranja u delu poljoprivrede je Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine obuhvata veliki broj obavezujućih pravila od kojih se mnoga neposredno primenjuju. Suština funkcionisanja Zajedničke poljoprivredne politike je pravilna primena ovih pravila i efikasna zaštita i kontrola njihove primene od strane državne administracije. ZPP zahteva uspostavljanje sistema kao što su Platna agencija i Integrisani sistem kontrole i upravljanja (Integrated Administrative Control System) kao i odgovarajućih kapaciteta za sprovođenje mera ruralnog razvoja. Zemlje članice moraju biti sposobne da primenjuju šeme direktne podrške poljoprivrednicima i da primenjuju pravila zajedničke organizacije tržišta za različite poljoprivredne proizvode. Nakon održanih eksplanatornog i bilateralnog skринinga tokom marta i maja 2014. godine na osnovu izveštaja o skринingu od strane Saveta EU 17. juna 2015. godine Republika Srbija je obavestava da nije spremna za otvaranje pregovora u poglavlju II i da je neophodno da ispuni 2 merila kako bi otvorila pregovore u ovom poglavlju. Prvo merilo se odnosi na izradu Akcionog plana (AP) a drugo merilo na podnošenje zahteva za poveravanje poslova sprovođenja budžeta za IPARD II. Podnošenje zahteva za poveravanje poslova sprovođenja budžeta za IPARD II istovremeno predstavlja i uslov za finalizaciju tzv. akreditacije IPARD II operativne strukture i za povlačenje IPARD II sredstava koje je Evropska komisija opredelila Republici Srbiji u iznosu od 175 miliona evra za period 2014–2020. Ministarstvo finansija (Nacionalni službenik za odobravanje) dostavilo je zahtev za poveravanje poslova sprovođenja budžeta (za IPARD II program) uz prateću dokumentaciju Evropskoj komisiji 14. decembra 2015. godine.¹⁸

5.2 ZAKONODAVNI OKVIR ZA ORGANSKU PROIZVODNJU U SRBIJI

Prvi zakon kojim je bila regulisana organska proizvodnja u Srbiji bio je Zakon o organskoj proizvodnji usvojen 2000. godine („Sl. list SRJ“, broj 28/2000). Procedura usvajanja novog zakona pod nazivom Zakon o organskoj proizvodnji i organskim proizvodima („Službeni glasnik RS“, broj 62/2006) završena je 2006.. Krajem iste godine ustanovljen je i nacionalni znak kojim se obeležavaju sertifikovani organski proizvodi.

S obzirom na to da su u EU usvojeni novi propisi koji se odnose na ovu oblast, 2010. godine ponovo se javila potreba za modernizacijom pravnog okvira za organsku proizvodnju u Srbiji. Rezultat ove inicijative bilo je usvajanje Zakona o organskoj proizvodnji maja 2010. godine („Službeni glasnik RS“, broj 30/2010), čija je primena počela januara 2011. Ovaj zakon bio je pripreman u skladu sa novom uredbom EU o organskoj proizvodnji (Uredba EK broj 834/2007 i njeni prateći propisi).

Jul 2011. godine donet je i Pravilnik o kontroli i sertifikaciji u organskoj proizvodnji i

¹⁸ preuzeto sa: <http://www.mpzss.gov.rs/ministarstvo/sektori/sektor-za-medjunarodnu-saradnju/eu-integracije/>

metodama organske proizvodnje („Službeni glasnik RS“, broj 48/2011), dok je pravilnik kojim će se regulisati uvoz i prodaja organskih proizvoda (Pravilnik o uslovima uvoza organskih proizvoda, izdavanje potvrde i načinu prodaje organskih proizvoda) izrađen tokom 2016. i očekuje se skoro usvajanje. U skladu sa novim zakonom, krajem 2010. godine uspostavljen je nadležni organ za organsku proizvodnju pri Direkciji za nacionalne referentne laboratorije, u sastavu Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine. Poslove iz svoje nadležnosti je počeo da obavlja u januaru 2011. godine. Proces potpunog usklađivanja zakonodavstva Srbije i EU u oblasti organske proizvodnje još uvek nije okončan. Iz ovog razloga pokrenuta je inicijativa za izmene i dopune postojećeg zakona.

Već nekoliko godina GIZ pruža podršku institucijama u Srbiji, kao što je Ministarstvo poljoprivrede, Akreditaciono telo Srbije (ATS) i kontrolne organizacije, u stvaranju okvirnih uslova i izgradnji infrastrukture kvaliteta u skladu sa standardima EU. Sprovedena je sistematska GAP analiza subjekata u organskoj proizvodnji. Prve mere bile su fokusirane na obuku ocenjivača ATS-a koji će vršiti evaluaciju kontrolnih organizacija za ATS.

Dalje aktivnosti koje se realizuju uz podršku GIZ-a omogućile su ATS-u da ponudi usluge izrade izveštaja o ocenjivanju za kontrolne organizacije koje žele da budu neposredno priznate od strane EK, shodno odredbama člana 33. Uredbe EK broj 834/2007. Veliki uspeh postignut je nakon više od dve godine intenzivnih priprema, kada je 2013. godine Evropska komisija stavila domaću kontrolnu kuću Organik kontrol sistem - OCS na listu priznatih ekvivalentnih kontrolnih tela. U praksi, to znači da je omogućen direktan izvoz i plasman organskih proizvoda iz Srbije na tržište EU bez dodatne dokumentacije i uvoznih dozvola. Na ovaj način, znatno se ubrzava i olakšava izvoz domaćih organskih proizvoda, unapređuje ekonomska efikasnost i povećava konkurentnost srpskih organskih proizvoda na tržištu EU. Istovremeno ovaj uspeh svedoči i o uverenju EK u kredibilitet srpskog kontrolnog sistema i ATSa i time gradi pozitivan imidž Srbije kao proizvođača organske hrane.

Važno je napomenuti da je u maju 2012. godine ATS potpisao multilateralni sporazum (MLA) sa Evropskom organizacijom za akreditaciju (EA) o priznavanju akreditacije.

Tabela 19:*Kontrolne organizacije koje imaju ovlaštenje MPZŽS za 2016. godinu*

Naziv kontrolne organizacije	Web stranica
Centar za ispitivanje namirnica d.o.o. (CIN)	www.cin.co.rs
Control Union Danube d.o.o.	www.control-union-danube.ls.rs
Ecocert Balkan d.o.o	www.ecocert.com
Ecovlendi d.o.o	www.www.ecovivendi.rs
Organic Control System d.o.o.(OCS)	www.organica.rs
TMS CEE d.o.o	www.tms.rs

6.1 TRŽIŠNI POTENCIJAL ZA PROIZVOĐAČE IZ SRBIJE

Poljoprivredna i politika ruralnog razvoja nove Vlade Republike Srbije za period od naredne četiri godine fokusira se na podršku konkurentnosti i povećanju izvoza srednjih gazdinstava, unapređenje tehnologije, primena standarda kod izvoznih proizvoda i marketing. Takođe smernice poljoprivredne politike su orijentacija ka dodatnoj vrednosti poljoprivrednih proizvoda, zaštita geografskog porekla i brendiranje, podršku organskoj i integralnoj poljoprivredi.¹⁹ Značaj poljoprivrede za nacionalnu ekonomiju u kojoj učestvuje sa 10% u BDP-u, 21% u izvozu i 20% u radnoj snazi je evidentan.

- 📍 Iako je prosečno poljoprivredno gazdinstvo u Srbiji malo, bez dovoljno velikih rezervi kapitala i ne funkcioniše u skladu sa modernim standardima, investicije u organsku proizvodnju mogu da budu prednost na putu ka modernizaciji, u skladu sa opštim uslovima koji su procenjeni kao neophodni za usklađivanje Srbije sa ZPP-om.
- 📍 Poljoprivredne zadruge imaju određene rezerve kapitala i mogućnost za još veće investicije. Takve zadruge mogu se smatrati partnerima što se tiče stranih ulaganja u žitarice, semena uljarica i, u velikom obimu, u sektor jagodastog i ostalog voća.
- 📍 Prema podacima Privredne komore Srbije u Srbiji je registrovano 520 preradnih objekata, iskorišćenost je 80 %.
- 📍 Na osnovu podataka MPŠV iz 2011. godine, u Srbiji postoje 363 hladnjače za zamrzavanje, odnosno skladištenje voća, povrća i pečurki, čiji je ukupan kapacitet oko 550.000 tona. Iskorišćenost kapaciteta iznosi oko 75%.²⁰
- 📍 U Srbiji se toplom preradom i sušenjem voća i povrća, kao i proizvodnjom sokova, bavi 85 privrednih subjekata, čiji je ukupni instalisani kapacitet oko 565.000 tona. Iskorišćenost kapaciteta je oko 50%. Značajan deo preradnih kapaciteta odnosi se na proizvodnju sokova od voća i povrća. Kapacitet proizvodnje voćnog soka na godišnjem nivou kreće se oko 240 miliona litara, što Srbiju svrstava u ozbiljne proizvođače u regionu.²¹

Bez obzira na to, potencijal za domaće investitore postoji, jer, za razliku od ostalih segmenata agroindustrije, u organskoj proizvodnji se i uz manje investicije mogu očekivati značajni prihodi. Ovo predstavlja jednu od najvećih prednosti prilikom investiranja u organsku proizvodnju, a posebno se odnosi na sveže povrće i jagodasto voće.

Privlačenje domaćeg kapitala u sektor organske proizvodnje zahteva sveobuhvatnu procenu prodajnih mogućnosti. Budući da je domaće tržište organskih proizvoda malo, povezivanje potencijalnih investitora sa učesnicima na međunarodnim tržištima trebalo

¹⁹ Program Vlade Republike Srbije, 2016 A. Vučić

^{20 21} Analiza lanca vrednosti organskih proizvoda specifičnih za regione u Srbiji 2014, FAO regionalna kancelarija za Evropu i Centralnu Aziju Koordinaciona kancelarija u Srbiji; Projekat: Pomoć u izgradnji kapaciteta i usluga za podršku organske poljoprivrede u Srbiji. GCP/SRB/001/HU

bi da bude glavni cilj u kreiranju odgovarajućeg ambijenta za investitore. Poslovanje u Evropskoj uniji i sa evropskim klijentima zahteva više od obične ponude proizvoda. Trajni ugovori i prihvatanje poslovne prakse su uslov *sine qua non*.

6.2 TRŽIŠNI POTENCIJAL ZA INVESTITORE IZ EVROPE

Zbog ograničenih kapaciteta domaćih investitora, Vlada Republike Srbije godinama je promovisala strane investicije, a u 2016. godini je pripremila paket finansijske podrške investitorima.

Uredbom o uslovima i načinu privlačenja ulaganja iz 2016. godine²² je definisano finansiranje investicionih projekata u proizvodnom sektoru i sektoru usluga koje mogu biti predmet međunarodne trgovine.

Eksterno, Srbija može služiti kao proizvodni centar za bescarinski izvoz na tržište od više od 1 milijarde ljudi koje uključuje Evropsku uniju, Rusku Federaciju, SAD, Kazahstan, Tursku, jugoistočnu Evropu, članove Sporazuma o slobodnoj trgovini i Belorusiju.

Ovaj bescarinski režim pokriva većinu ključnih industrijskih proizvoda, sa samo nekoliko izuzetaka i godišnjih kvota za ograničeni broj robe.

Pored postojećih prednosti, kao što su strateški geografski položaj, bescarinski izvoz u zemlje Jugoistočne Evrope i Rusiju, najniža stopa poreza na dobit u Evropi od 15%, kao i obrazovana i kvalitetna radna snaga dostupna po konkurentnim troškovima.

Subvencije za investitore podeljene su u pet grupa za podsticaje po radnom mestu.

U prvoj grupi su opštine koje imaju stopu razvijenosti veću od republičkog proseka. Investitori koji ulažu u njih mogu računati na 3.000 evra po radnom mestu i još deset procenata od ukupnih investicija.

U drugoj grupi su opštine čiji je stepen razvijenosti od 80 do 100 odsto republičkog proseka, a za njih će država davati 4.000 evra po radnom mestu i 15 procenata od vrednosti investicije.

Za opštine koje su u trećoj grupi razvijenosti, a to su one koje imaju između 60 i 80 odsto republičkog proseka, investitori će dobijati 5.000 evra po zaposlenom i 20 odsto od vrednosti investicije.

U četvrtoj grupi su opštine koje imaju prosek ispod 60 odsto republičkog proseka, a investitori će za svako radno mesto od države dobijati podsticaje od 6.000 evra i 25 procenata vrednosti investicije.

Najviše će država stimulisati investitore koji se odluče da ulažu u petu grupu, u kojoj su devastirana, odnosno najnerazvijenija područja Srbije. Za svako radno mesto u tim područjima država daje 7.000 evra i još 30 odsto vrednosti investicije.

²² Uredba o uslovima i načinu privlačenja ulaganja ("Sl. glasnik RS", br. 27/2016)

²³ preuzeto sa: <http://ras.gov.rs/>

Od 2000. godine, Srbija je privukla više od 26 milijardi evra stranih investicija. Sektor hrane, pića i poljoprivrede je na drugom mestu sa učešćem od 10,8% po privlačenju stranih direktnih investicija rangirano po broju projekata, odmah posle autoindustrije. Države koje prednjače po direktnim investicijama su Italija (16,9), Nemačka(13,3), Austrija (11,8).²⁴

Eksterno, Srbija može služiti kao proizvodni centar za bescarinski izvoz na tržište od više od 1 milijarde ljudi koje uključuje Evropsku uniju, Rusku Federaciju, SAD, Kazahstan, Tursku, južnoistočnu Evropu, članove Sporazuma o slobodnoj trgovini i Belorusiju.

- 🕒 Snabdevanje energijom, ekspanzija automobilske, elektronske i industrije IT i proaktivna politika u trgovini, u skladu sa činjenicom da su evropske integracije politički prioritet Srbije;
- 🕒 Potpisivanje SSP-a sa EU, liberalizacija viznog režima, članstvo u STO koje se očekuje u bliskoj budućnosti;
- 🕒 Povećanje izvoza, održavanje rasta BDP-a i stabilan nacionalni budžet;
- 🕒 Potvrđeni potencijali Srbije kao izvoznika ispoljeni u EU, kao i sa zemljama članicama CEFTA, zemljama članicama EFTA, u Rusiji, Belorusiji, Kazahstanu i Turskoj, sa kojima Srbija primenjuje sporazume o slobodnoj trgovini; Spoljnotrgovinska razmena sa Sjedinjenim Američkim Državama velikim delom se odvija na osnovu Opšteg sistema preferencijala (OSP), kojim je 2015. godine SAD vratio Srbiji status zemlje koja poseduje ovu trgovinsku povlasticu. Ovim se kompanijama iz Srbije produžuje bescarinski uvoz na skoro pet hiljada artikala u SAD do 31. decembra 2017, čime je omogućen bescarinski pristup na 1,3 trilion dolara vrednom tržištu SAD.
- 🕒 Povećan broj slobodnih ekonomskih zona koje dozvoljavaju oslobađanje od raznih vrsta poreza, efikasna administracija, lokalne subvencije za investicije i set drugih usluga;
- 🕒 Niži porezi, u iznosu od 10% na plate i 15% na korporativne prihode (prosečna stopa na korporativne prihode EU je 24%).
- 🕒 Obrazovana i kvalitetna radna snaga, dostupna po konkurentnim troškovima.

Bez obzira na investicione mogućnosti, koje strane kompanije sve više koriste, sektor organske proizvodnje i dalje je u ranoj fazi razvoja. Ovo stvara velike mogućnosti za evropske, a naročito nemačke kompanije, sa kojima Srbija tradicionalno održava dobre poslovne odnose. S obzirom na potražnju u Evropi, a naročito u Nemačkoj, sirovine i preradevine iz organske proizvodnje imaju veliki potencijal. Zbog toga se najveći interes može ispoljiti u sektoru jagodastog voća, određenih vrsta povrća i proizvoda od soje i žitarica, ali i životinjskih proizvoda.

Strani investitori donose odluke o investiranju na osnovu dva kriterijuma: brz povraćaj investicija i visok ekonomski efekat. Efikasnost je odlučujući faktor kod ispunjavanja investicionih kriterijuma. Prema tome, stabilni uslovi za investicije u agroindustriju trebalo bi da ispunjavaju sledeće zahteve:

- 🕒 Pouzdano snabdevanje većom količinom proizvoda definisanog kvaliteta;

²⁴preuzeto sa: <http://ras.gov.rs/>

- 📍 Unapređenje tehničkih sposobnosti i profesionalnih veština na svim nivoima lanca vrednosti;
- 📍 Unapređenje ekonomskih veština i veština u menadžmentu na svim nivoima lanca vrednosti;
- 📍 Integracija poljoprivrede i agroindustrije u investicione prioritete u politici;
- 📍 Puna eksploatacija finansijskih prilika, omogućenih preko IPA, a naročito od fondova IPARD;
- 📍 Upoznavanje potencijalnih evropskih investitora sa sektorom agroindustrije u Srbiji olakšano informisanje kroz specijalizovane servise;
- 📍 Konstantno demonstriranje na realnim primerima kako su zajednička ulaganja sa srpskim partnerima veoma pouzdana i isplativa

Glavni fokus ekonomske politike Vlade Republike Srbije i u narednom periodu ostaje unapređenje poslovnog okruženja i povećanje stranih direktnih investicija, čiji je neto iznos 2015. godine iznosio 1,8 milijarde evra.²⁵ Razvojna agencija Srbije je agencija Vlade Republike Srbije osnovana za obavljanje razvojnih, stručnih i operativnih poslova podsticanja i realizacije direktnih ulaganja, promocije i povećanja izvoza, razvoja i unapređenja konkurentnosti privrednih subjekata, ugleda i razvoja Republike Srbije u oblasti privrede i regionalnog razvoja. Razvojna agencija Srbije (RAS) kao agencija Vlade Republike Srbije nudi širok spektar usluga, uključujući podršku direktnim ulaganjima i promociji izvoza, ali i implementaciju projekata koji za cilj imaju unapređenje konkurentnosti, regionalnog razvoja i ugleda Srbije.

Kao novoosnovana agencija, RAS nastavlja dobru praksu Agencije za strana ulaganja i promociju izvoza (SIEPA) i Nacionalne agencije za regionalni razvoj (NARR) unapređujući svoje aktivnosti u skladu sa zahtevima savremenog tržišta.²⁶

²⁵ Narodna banka Srbije, kabinet guvernera 2016, <http://www.nbs.rs/>

²⁶ preuzeto sa: <http://ras.gov.rs/sr/o-nama/nase-usluge>

6.3 IDENTIFIKACIJA POTENCIJALA I POTREBA SEKTORA

SWOT analiza sektora organske proizvodnje koja je predstavljena u ovoj brošuri vodi ka zaključku da je određeni broj opcija, mogućnosti i prednosti ovog sektora u Srbiji suočen sa mnogim izazovima, koji se moraju prevazići u cilju potpunog iskorišćavanja njegovih potencijala.

Tabela 20:

SWOT analiza sektora organske proizvodnje u Srbiji

<p>Prednosti</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Postojanje nacionalnog akcionog plana razvoja ➤ Unapređenje zakonskog okvira ➤ Postojanje mera podrške ➤ Akreditovan ATS i obučeni ocenjivači ➤ Visoka svest o potrebi za kvalitetom u mnogim industrijskim granama ➤ Velike površine poljoprivrednog zemljišta nisu zagađene niti intenzivno obrađivane, što ubrzava i olakšava konverziju ➤ Pozitivan stav o organskoj poljoprivredi među akademskim osobljem, mnogim poljoprivrednicima i potrošačima ➤ Postojanje nacionalnog udruženja ➤ Značajno interesovanje međunarodnih donatora ➤ Sistematsko obrazovanje i obuka ➤ Postojanje bliskih veze sa tržištima organskih proizvoda u Nemačkoj, Austriji, Švajcarskoj i Holandiji ➤ Ugovori o slobodnoj trgovini (EFTA, CEFTA, Ruska federacija, Belorusija, Turska) ➤ Aktivno uključivanje PKS u razvoj sektora kroz formiranje Centra za organsku proizvodnju u 2016. godini 	<p>Nedostaci</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Neusvojen Nacionalni plan razvoja organske proizvodnje ➤ Mali sektor i domaće tržište ➤ Nedovoljna iskorišćenost međunarodnih i EU tržišta ➤ Nedovoljna saradnja učesnika u lancu vrednosti ➤ Nedostatak savetodavnog sektora koji bi bio usko orjentisan podršci organskim gazdinstvima ➤ Mere podrške nemaju kontinuitet, dugoročniji plan i nisu sasvim odgovarajuće i usklađene sa potrebama sektora ➤ Nedovoljno obrazovanje u oblasti organske proizvodnje ➤ Nepovoljna struktura poljoprivrednih gazdinstava (veliki broj malih gazdinstava koja međusobno ne sarađuju) ➤ Finansijsko učešće međunarodnih donatora marginalno ➤ Baza podataka o preradi i marketingu organskih poljoprivreda slaba i netransparentna ➤ Nacionalna asocijacija i ostale sektorske NVO nisu finansijski podržane
<p>Potencijali</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Razvoj u vodećeg evropskog izvoznika organskog jagodastog voća i još nekih vrsta voća i proizvoda ➤ Razvoj u vodećeg jugoistočnog izvoznika organskih proizvoda od soje ➤ Razvoj u vodećeg evropskog izvoznika organskih sastojaka za prehrambenu industriju i industriju hrane za životinje, poput skroba, mekinja, pahuljica, proteinskih smeša, glutena, hidrolizata, pektina, boja itd. ➤ Modernizacija agrarnog sistema pomoću organske proizvodnje kao vodeće snage ➤ Mogućnost razvoja ruralnih područja kroz razvoj konkurentne organske proizvodnje i zadržavanje i povratak stanovništva ➤ Mogućnost razvoja poljoprivrede kao glavnog stuba za kreiranje BDP 	<p>Opasnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Gazdinstva se ne mogu razviti do nivoa zadovoljavajuće konkurentnosti na međunarodnom nivou ➤ Sektor neće biti prepoznat na političkom nivou kao značajna snaga poljoprivrednog razvoja ➤ Politika neće u dovoljnoj meri prepoznati potencijal organske proizvodnje prilikom rekonstruisanja agrarnog sektora u procesu pridruživanja Evropskoj uniji ➤ Sektor neće moći da izgradi međunarodne veze i neće napraviti prodor na odgovarajuća tržišta ➤ Sektor će biti marginalizovan razvojem organske poljoprivrede u drugim zemljama koje nude sličan spektar proizvoda ➤ Učesnici neće poštovati prihvaćene sisteme poslovanja u Evropskoj uniji i biće izopšteni iz najvažnije međunarodne trgovine ➤ Biće nemoguće mobilisati domaće i međunarodne investicije

Prikaz sektora organske proizvodnje u Srbiji identifikuje porast svih indikatora, nove trendove i ukazuje da se mnogi učesnici u industriji trude da napreduju na putu koji je definisan i Nacionalnim programom za razvoj organske proizvodnje u Srbiji. Dok osnovni eko-klimatski faktori ukazuju na veliki potencijal za razvoj organske proizvodnje, određen broj glavnih prepreka i problema još uvek stoje na putu i moraju da budu prevaziđeni. Jedna od glavnih prepreka je ograničenje kapitala na svim nivoima vrednosnog lanca, druga je slaba organizacija učesnika duž tog lanca, a treća je slaba efikasnost proizvodnje, prerade i marketinga. Vrlo ohrabrujuća činjenica za sektor je i formiranje Centra za organsku proizvodnju pri Privrednoj komori Srbije.

Sa druge strane, Srbija je na putu ka Evropskoj uniji i implementaciji programa IPA. Peta komponenta IPA (IPARD) ponudiće investitorima mogućnost da više od 60% njihovih investicija bude finansirano kroz fondove IPARD. Takav plan sufinansiranja čini investicije u srpsku poljoprivredu veoma privlačnim. Strane kompanije sa lokalnom registrovanom firmom mogu takođe profitirati od ovog plana. Hitno usvajanje Nacionalnog programa ruralnog razvoja je vrlo značajno za sektor.

Investicije u Srbiji su takođe privlačne zbog niskih plata i poreza. Dok se niski porezi mogu zadržati i u budućnosti, verovatnoća održavanja plata na trenutnom nivou je mala. Neprihvatljivo je da minimalne plate u Srbiji budu niže nego u nekim državama, dok su troškovi života veći. Troškovi proizvodnje u Srbiji će se, po svojoj prilici, uskladiti sa onima iz susjednih zemalja.

Shodno tome, prilike treba tražiti u specifičnim proizvodnim sektorima. Za sektore vina, šećera, mleka i mesa očekuje se da ostanu teme debate sa Evropskom unijom. Međutim, nema većih problema kada je u pitanju voće i povrće, semena uljarica, žitarice i lukovice. Osim svežeg i obrađenog voća i povrća u mnogim oblicima, ogroman potencijal za investicije velikih razmera može se naći i u soji. Ne postoji nijedna zemlja u Evropi ili Mediteranu koja proizvodi ili obrađuje soju u tako velikoj meri. Soja koja nije genetski modifikovana ne može se čak ni naći. Upravo genetski nemodifikovana soja predstavlja najveći tržišni potencijal. Stvaranje kompletne proizvodne linije genetski nemodifikovane soje uključilo bi proizvodnju soje, sojinog ulja, sojine pogače, lecitina, mleka od soje, izolata proteina soje i hidrolizata, čak i od sterola i tokoferola. Ali treba napomenuti da je pritisak za uzgajanje genetski modifikovane soje veliki, predstavljajući stalan izazov za proizvođače organskih proizvoda koji gaje genetski nemodifikovanu soju u njihovim naporima da održe svoju zemlju nezagađenom genetski modifikovanim sojom.

Ponuda semena uljarica i žitarice je oskudna, cene su u konstantnom porastu, a sa druge strane, imaju mnogo povoljniji balans ugljen-dioksida od mesa ili mlečnih proizvoda, što omogućuje razvoj raznovrsne agroindustrije.

Proteklih godina Nemačka i određeni broj drugih donatora uložili su značajna sredstva u srpsku poljoprivredu i prehrambeni sektor. U kontekstu pridruživanja Evropskoj uniji ovom sektoru poljoprivrede dodeljen je prioritet zbog njegove važne uloge u srpskoj

ekonomiji i zbog toga što je poljoprivreda najviše regulisan segment evropske ekonomije i apsorbuje najveći deo budžeta Evropske unije. Harmonična integracija sektora poljoprivrede u Srbiji u Zajedničku poljoprivrednu politiku Evropske unije, presudna je za uspeh pristupanja Srbije Evropskoj uniji i od najveće je važnosti za Evropsku komisiju. Nemačka, kao bilateralni partner Srbiji, i u kontekstu njenih međunarodnih obaveza namerava da nastavi sa podrškom Srbiji u naporima da modernizuje poljoprivredu, naročito sektor organske proizvodnje. Takva podrška može biti ostvarena na sledećim nivoima:

- 🌀 Institucionalni nivo – jačanjem politike savetodavnog rada i unapređenjem upravljačkih kapaciteta za agro-političke koncepte i finansijskih instrumenata, naročito u okviru IPA;
- 🌀 Edukacijski nivo – jačanjem partnerstva sa univerzitetima, povećanjem razmene između akademskih institucija i olakšavanjem integracije u domenu istraživačkog rada u međunarodne tokove;
- 🌀 Nivo prerade proizvoda – jačom promocijom moderne tehnologije, prerade i marketinga. Ovo bi takođe moglo biti područje angažovanja za KfW, kroz otvaranje specifične kreditne linije;
- 🌀 Nivo proizvodnje – kroz unapređenje savetodavnih službi i promovisanje svih mera koje će omogućiti povećanje ekonomskih efekata. Ovo se može ostvariti prvenstveno kroz širenje i podršku zadrugama i ostalim udruženjima.

Sa takvim angažovanjem, Srbija može da se nada da će brzo i efikasno postati jedan od glavnih učesnika na tržištu organskih proizvoda Evropske unije.

„SERBIA ORGANIKA“

Serbia organika je nacionalna krovna socijacija za razvoj organske proizvodnje posvećena celokupnom unapređenju ove proizvodnje. Osnovana maja 2009. godine, kao nezavisna nevladina organizacija inicirana idejom učesnika sektora organske proizvodnje.

Aktivnosti sprovodi na teritoriji cele Srbije i okuplja predstavnike čitavog sektora organske proizvodnje, saraduje sa svim relevantnim vladinim i nevladinim organizacijama sa misijom da organsku proizvodnju učini pouzdanom i konkurentnom i na domaćem i na međunarodnom tržištu.

Serbia organika saraduje sa Ministarstvom poljoprivrede i zaštite životne sredine, a predmet saradnje čine:

- 🌱 dostavljanje mišljenja i predloga vezanih za normativnu aktivnost;
- 🌱 zajedničko promovisanje organske proizvodnje;
razmenu mišljenja i stavova u oblasti organske proizvodnje;
- 🌱 učešće u obuci i informisanju nosilaca registrovanih poljoprivrednih gazdinstava, značaju i mogućnostima organske proizvodnje i sl.
- 🌱 organizacija sajmova i izložbi

Serbia organika predstavlja ključnu tačku u informisanju o sektoru organske proizvodnje i obezbeđuje povezanost među domaćim, ali i stranim učesnicima. Takođe, realizuje i istraživanja tržišta i tržišnu povezanost sa kupcima iz inostranstva i organizuje nastup na međunarodnom sajmu Biofach. Kao nacionalna asocijacija, okuplja stručnjake i afirmiše istraživanje i razvoj organske proizvodnje. Sprovodi različite promotivne kampanje u cilju razvijanja, unapređenja i širenja znanja o organskoj proizvodnji među potrošačima. S obzirom na svoju poziciju, imamo pristup informacijama vezanim za čitav sektor organske proizvodnje.

Naše aktivnosti predstavljaju integralni deo Nacionalnog plana razvoja organske proizvodnje u Srbiji.

Serbia organika ima za cilj da sve navedeno obuhvati u jednom interesu, a to je promocija vrednosti organske proizvodnje.

PROGRAM ACCESS ZA RAZVOJ PRIVATNOG SEKTORA U SRBIJI

ACCESS predstavlja program implementiran od strane Nemačke organizacije za međunarodnu saradnju (GIZ) u ime Nemačkog ministarstva ekonomske saradnje i razvoja (BMZ). Njegov cilj je unapređenje ekonomskog razvoja Srbije i olakšavanje budućeg pristupa Srbije EU, a kroz podršku Nacionalnoj strategiji za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva, kao i Nacionalni program za integraciju u Evropsku uniju.

Ovaj program realizuje GIZ u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede, trgovine, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvom ekonomije i regionalnog razvoja, kao i sa drugim poslovnim organizacijama u Srbiji. Kroz program ACCESS, mala i srednja preduzeća u odabranim sektorima i regionima osnažuju se kako bi bolje koristila svoje proizvodne potencijale, potencijale ljudskih resursa i potencijale rasta i kako bi pronašla nova tržišta i u regionu jugoistočne Evrope i u Evropskoj uniji.

Konkretno, ACCESS radi sa tržišnim učesnicima iz privatnog sektora, Vladom Republike Srbije, univerzitetima, učesnicima u sektoru organske proizvodnje, civilnim društvom, kao i sa udruženjima u sektoru organske proizvodnje kako bi se ostvarili sledeći ciljevi:

- 📍 Podrška u kreiranju političkih prilika koje će omogućiti otvorena tržišta, investicije u privatni sektor i polno nepristrasan pristup činiocima u proizvodnji i stvaranju prihoda;
- 📍 Promovisanje efektivnih institucija i usluga, kao što su primena naučnih istraživanja i novih saznanja u poljoprivredi kako bi se omogućilo proizvođačima i muškog i ženskog pola da pribave i koriste sredstva koja su im potrebna da bi iskoristili novonastalo tržište i tržišne prilike koje im se ukazuju;
- 📍 Jačanje proizvođača i organizacija u ruralnim sredinama kako bi im se pomoglo da efektivno učestvuju na tržištu, smanje transakcione troškove, primenjuju tehnologije za povećanje produktivnosti i koriste značajne informacije o nacionalnom, regionalnom i globalnom tržištu;
- 📍 Podrška razvoju proizvodnih standarda i kontrole kvaliteta kako bi se ispunili zahtevi tržišta EU u vezi sa bezbednošću, čistoćom i kvalitetom hrane, što bi samim tim dovelo i do tržišta proizvoda visoke vrednosti;
- 📍 Pružanje pomoći u pogledu adekvatnih mera marketinga, koje će omogućiti poljoprivrednim proizvođačima da dođu do nacionalnih, regionalnih i svetskih tržišta;
- 📍 Pružanje pomoći u razvoju javnog sektora, koji bi imao ulogu nadzornika, regulatora i sudije, ali i davaoca tržišnih usluga i proizvoda;
- 📍 Podrška unapređenju kvaliteta istraživanja i obrazovanja u sektoru organske proizvodnje i privlačenje dodatnih izvora finansiranja putem integracije srpskih istraživačkih programa u istraživačke programe EU, olakšavanja razmene srpskih naučnika i naučnika sa univerziteta i instituta u EU i promovisanja članstva u različitim međunarodnim asocijacijama za organsku proizvodnju.

mondi lamex

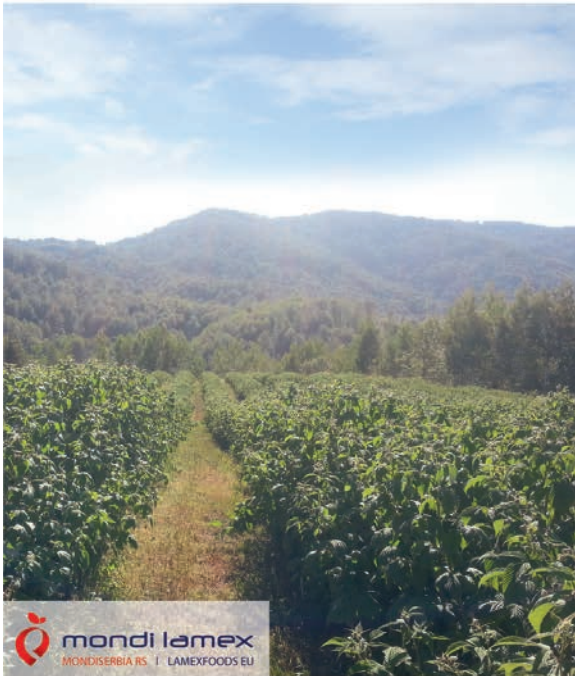
MONDISERBIA.RS

LAMEXFOODS.EU

IQF FRUIT

ORGANIC

FRUIT PUREE

30 ha of organic fields

Mondi Lamex has developed and established Organic fruit growing program since 1998 (Raspberry and Blackberry).

The Organic program is established in cooperation with Ecocert International and certified NOP under the US National Organic Program and EOS according to EC regulation 834/2007.

Our agronomist team is in close contact with growers, controlling and observing fields in order to achieve the best quality of Organic raw material. The entire process is conducted through:

- Soil control
- Grower selection, control and certification
- Carefully selected planting material
- Control of plant protection (certified means of protection)
- Control of collecting, acceptance, production and storage

Quality and safety of the Organic raw material is verified and accredited in foreign laboratories in various stages of production, guaranteeing our customers the security of Organic origin

Serbia

Mondi Lamex
Vrdila 36000, Kraljevo
Serbia

T +381 36 823 020
E goran.krunic@mondiserbia.rs
jovica.bojic@mondiserbia.rs

UK

Lamex Agrifoods UK
Suite 2, George House
Chequers Close
Enigma Business Park
Malvern, Worcestershire
WR14 1GP

T +44 (0) 1684 580 330
F +44 (0) 1684 580 331
E market@lamexfoods.eu

USA

Lamex Agrifoods USA
80 SW 8th Street
Suite 2590
Miami FL
33130

T +1 786 220 0640
E paul@lamexfoods.us

GLOBAL SEED PREDSTAVLJA

BIO PANON

ORGANSKO JE DOBRO

POSLOVNI
SISTEM
**Global
Seed**

www.globalseed.info

DIVLJI ORIGANO DOKAZANO ELIMINIŠE: EŠERIHJU KOLI, KANDIDU, STAFILOKOKE, STREPTOKOKE, GRIP, ENTEROKOKE, SALMONELU, PROTEUS MIRABILIS...

NAUČNO DOKAZANO ZA ORIGANO ULJE:

- najjači biljni antiseptik na svetu
- delotvornije i od najjačih antibiotika
- efikasno ubija preko 30 vrsta mikroorganizama
- uništava kancerogene ćelije raka grlića materice
- na 4. mestu najjačih antioksidanasa na svetu
- 337 puta jači antioksidans od zelenog čaja
- 130 puta jači antioksidans od limuna
- 37 puta jači antioksidans od belog luka

Za više informacija, korišćenju i iskustvima korisnika posetite www.probotanic.com

FLORY

PROIZVODNJA:

Jasički put 7, 37000 Kruševac, Srbija
Tel.: +381 (0) 37 442 425
Fax.: +381 (0) 37 428 363
e-mail: flory@flory.rs

f / FloryOrganic

www.flory.rs

UVOZ-IZVOZ:

Trg Nikole Pašića 1, 11000 Beograd, Srbija
Tel.: +381 (0) 11 323 89 17
+381 (0) 11 303 81 58
Fax.: +381 (0) 11 334 72 84

KONTROLISANO. OD NJIVE DO TRPEZE.

**DUNAV
SOJA**

Udruženje Dunav Soja je nezavisna, međunarodna, neprofitna organizacija sa sedištem u Beču. Naše udruženje čine proizvođači i preradivači soje, semenske kuće, proizvođači mesa, mleka, jaja, trgovinski lanci, institucije.

Udruženi, mi štitimo domaću proizvodnju konvencionalne i organske soje, a potrošačima pružamo **DOMAĆE I BEZ GMO.**

DUNAV SOJA je prvi standard i oznaka kvaliteta u Srbiji koja to garantuje.

Postanite i vi deo Dunav Soja udruženja.

Donau Soja Regionalni Centar
Vase Stajića 8/19, 21000 Novi Sad, Serbia
Kontakt telefon: + 381 21 3003 161
Facebook: Dunav Soja Facebook
Web site: www.danubesoja.org

Trg cara Jovana Nenada 15, 24000
Subotica, Srbija
tel. 024 554 446, 024 521 130,
mob. 060 04 56 130,

Web www.organica.rs

Email administracija@organica.rs

Kontakt osobe:

- Nenad Novaković
- Nadežda Pešić Mlinko
- Mirjana Jovanović Dragoljović
- Stanislava Dragaš

"Organic Control System" je ovlašćen od strane Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine za obavljanje poslova kontrole i sertifikacije u organskoj proizvodnji i potvrđivanje organskih proizvoda iz uvoza, i akreditovan od strane ATS u skladu sa SRPS/IEC 17065. Organski proizvodi koje sertifikujemo pored nacionalne oznake nose i naš kod RS-ORG-001. Pored organske proizvodnje bavimo se i kontrolom i sertifikacijom proizvoda sa oznakama geografskog porekla.

Nalazimo se na listi odobrenih sertifikacionih tela Evropske komisije, sa kodom RS-BIO-162, čime je obezbeđena mogućnost sertifikacije proizvođača iz Srbije te izvoz srpskih organskih proizvoda na EU tržište. Takođe, smo odobreni od strane Evropske komisije za sprovođenje kontrole i sertifikacije na teritoriji Crne Gore sa kodom ME-BIO-162.

Odobreni smo i od strane Švajcarske vlade odnosno Savezne kancelarije za poljoprivredu za kontrolu organske proizvodnje u skladu sa švajcarskim propisima.

U saradnji sa nemačkim partnerskim sertifikacionim telom obezbedili smo posebnu kontrolu i sertifikaciju namenjenu sertifikaciji proizvoda namenjenih izvozu na tržište Sjedinjenih Američkih Država i Japana (USDA/NOP i JAS propisima).

CENTAR ZA ISPITIVANJE NAMIRNICA

www.cin.co.rs
kontakt@cin.co.rs
011 2185-567

- Ovlašćena kontrolna organizacija za kontrolu i sertifikaciju organske proizvodnje i kontrolu kvaliteta i posebnih svojstava poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda sa oznakama geografskog porekla
- Ovlašćena laboratorija za laboratorijsko ispitivanje u oblasti bezbednosti hrane i hrane za životinje
- Ovlašćena laboratorija za laboratorijsko ispitivanje zdravstvene ispravnosti predmeta opšte upotrebe

*Izdavanje ove publikacije
podržao je Uroš Vučurević,*

Organska vinarija PLAVINCI

Beogradski vinogradarski rejon
Gročansko vinogorje

Bez prskanja
Bez đubrenja
Bez obrade tla
Najčistije što priroda
može da da

www.plavinci.rs

Bio Špajz d.o.o. se bavi maloprodajom i veleprodajom, proizvodnjom, uvozom i otkupom zdrave hrane.

Postojimo od 1986. godine i **pouzdati smo partneri**. Sa mnogim saradnicima radimo i preko 20 godina - negujemo dugogodišnje saradnje. Bio Špajz d.o.o. je nosilac Excellent SME sertifikata dobrog finansijskog poslovanja.

Nastojimo da kupcima obezbedimo **najširi izbor kvalitetnih proizvoda**, a naša internet prodavnica je najprepoznatljivije mesto za kupovinu na internetu, već duži niz godina.

Otvoreni smo za saradnju sa **domaćim organskim gazdinstvima** i plasman proizvoda kroz naš prodajni sistem. Očekujemo Vaš poziv!

Bio Špajz d.o.o.

tel: 011 27 84 013

mail: veleprodaja@biospajz.rs

web: www.biospajz.rs

Italpollina
sve što biljke trebaju
Italpollina
za našu zdravu
i kvalitetnu
ishranu.

HOYA V.S. doo
24000 Subotica-Kelebija, Put Edvarda Kardelja 227/B
Tel/fax: 024 557 030, 062 557 030
e-mail: office@hoya-vs.com
www.hoya-vs.com

 <http://www.facebook.com/hoyavs>

SUŠENI KOLUTOVI ORGANSKE JABUKE

Jovanjica

100% organski proizvodi

www.jovanjica.com • www.jovanjica.com • www.jovanjica.com • www.jovanjica.com

Kompanija **Jovanjica**, osnovana 2011. godine, sa preko **60 zaposlenih** je lider na srpskom tržištu u oblasti **proizvodnje i distribucije** organskih proizvoda. Uz sopstvenu plasteničku proizvodnju, i zasade na otvorenom, imamo i razvijen sistem kooperacije, u okviru koga saradujemo sa više od **200 sertifikovanih organskih proizvođača**, koji obrađuju preko 1000 hektara organski sertifikovanog zemljišta. Cilj nam je da do **2018.** godine sertifikujemo preko **700 organskih proizvođača**, sa preko **3000 hektara** organski sertifikovanog zemljišta, i da ih uključimo u naš sistem. Naši kooperanti od nas dobijaju punu podršku u svim fazama organske proizvodnje, od sertifikacije, preko nabavke materijala, podrške i savetodavnih usluga, do otkupa i plasmana proizvoda krajnjem kupcu.

Trenutno snabdevamo više od **200 marketa** u Srbiji bogatom paletom artikala. Asortiman naših proizvoda obuhvata sveže i sušeno **voće i povrće, sokove, džemove** i ostale prerađevine od voća i povrća, **mleko i mlečne proizvode, meso i suhomesnate proizvode, jaja, brašno i testenine, kozmetiku i sredstva za održavanje higijene**. Ovaj spisak se svakodnevno dopunjava novim artiklima, što je rezultat brojnih kontakata sa organskim proizvođačima širom Evrope.

Kompanija **Jovanjica** se takođe bavi uvozom i izvozom organskih proizvoda. Otvorili smo tri predstavništva u **Rusiji, Nemačkoj i Grčkoj**. Uvek smo otvoreni za nove kontakte i spremni smo za realizaciju dogovorenih poslovnih obaveza prema važećim evropskim standardima.

Božidar Cvetković

menadžer uvoza / izvoza
M +381 64 64 264 73
bozidar.cvetkovic@jovanjica.com

Vladimir Popadić

Regionalni menadžer prodaje
T +381 22 57 30 35
prodaja@jovanjica.com

Zlatan Popović

Menadžer za kooperante
M +381 64 64 26 471
kooperanti@jovanjica.com

ORGANSKE SERTIFIKOVANE SADNICE JAGODASTIH VOĆKI

RS-ORG-006

Šumska jagoda
Pitoma jagoda
Malina
Crna malina
Žuta malina
Kupina
Boysenberry
Ribizla
Ogrozd
Aronija
Gojy

FLORIVA®

U procesu obrade zemljišta zabranjena je korišćenje hemijskih zagadivača, pesticida i veštačkih đubriva.

Organski plodovi rastu i sazrevaju u čistoj, netaknutoj prirodi, daleko od štetnih uticaja savremenog doba.

Pravilnim dubrenjem i korišćenjem lakih oruđa u obradi ostvaruje se uravnoteženost ekološkog sistema.

Plodove organskog porekla karakteriše visoka biološka i nutritivna vrednost, intenzivna boja, miris i aroma.

Zemljište na kome se gaji organsko voće ekološki je zdravo, zaštićeno od štetnih uticaja iz okruženja, visoke biološke aktivnosti.

PURE ORGANIC

UKUS
NETAKNUTE
PRIRODE.

Nacionalno udruženje za razvoj organske proizvodnje „SERBIA ORGANIKA“

Kancelarija, INFO centar:

Pijaca Zeleni venac, Upravna zgrada, kancelarija br. 3

Telefon: +381(0)113283-085

Mob: +381(0) 65 855-69-69, 065 855-68-68

Fax: +381 (0) 11 3283 -0-85

E-mail: office@serbiaorganica.org

Web site: www.serbiaorganica.org

GIZ/ACCESS

Kancelarija u Beogradu

Makenzijeva 24/5

11000 Beograd

Tel: +381 11 24 00 371

Fax: +381 11 24 00 370

Menadžer projekta:

Zagorka Marković

E-Mail:

zagorka.markovic@giz.de

Kancelarija u Novom Sadu

Narodnog fronta 23d

21000 Novi Sad

Tel: +381 21 472 19 20

Fax: +381 21 472 19 21

